

I hederns namn

En begreppsanalytisk studie av hedersbegreppet i svensk offentlig debatt

Elin Frisk

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSK61
Termin: 6 terminen, 2017
Handledare: Lena Halldenius
Omfång: 15 509 ord

Abstract

Undersökningen syftar till att begreppsanalytiskt undersöka begreppet heder samt en närliggande hedersproblematik. Hedersbegreppet är komplext och med bakgrund av den rådande svenska debatten kring heder är det möjligt att se hur begreppet tillskrivs olika definitionsmässiga innebörder. Detta bidrar i sin tur till problem kring kartläggningen av hedersproblematik i Sverige. Utifrån Unni Wikan och Johan Galtungs teoretiska perspektiv analyseras SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat förtryck* samt riksdagsmotioner som lagts fram efter det att strategin satts i bruk. Analysen av materialet visade att det hedersbegrepp som presenterades i strategin hade tydliga kopplingar till våld, könsmaktsordningar och avsaknad av kunskap. Vidare förhöll sig ledande företrädare till strategin i meningen att de talade om heder i termer av våld, trygghet och jämlikhet. De teoretiska perspektiven förespråkar att heder ses som något specifikt till skillnad från ledande företrädare som menar att heder går att återfinns inom flera olika områden. Hedersbegreppet är i sig komplext och bör granskas utifrån kontext samt i relation till den rådande debatten.

Nyckelord: heder, hedersproblematik, hedersrelaterat våld, våld, förtryck, kultur, jämställdhet, trygghet.

This study aims to analyse the concept of honour and honour-related problems. The conception of honour is very complex and looking at the current discourse it is possible to see how the term is attributed to different translations. This dissonance becomes problematic when mapping honour-related issues in society. Based on Unni Wikan and Johan Galtung's theoretical perspectives the report SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat förtryck* as well as parliamentary motions that were presented after the strategy was put into use are analyzed. The analysis of the material showed that the concept of honour presented in the strategy had clear links to violence, sex power systems and lack of knowledge. Leading representatives of the Swedish government presented a honour-concept with connections to notions like violence, security and equality. The theoretical perspectives of Wikan and Galtung argue that honour must be seen as something specific, unlike leading representatives who believe that the concept of honour can be found in several different areas. The results of the study argues that the concept of honour in itself is complex and should be examined based on context and in relation to the current discourse.

Keywords: honour, honour-related problems, honour-related violence, violence, oppression, culture, equality, safety.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Den svenska kontexten	1
1.1.1 Begreppet i dag	3
1.2 Problemformulering, syfte och frågeställningar	4
1.3 Material och avgränsningar	6
1.3.1 Primärmaterial	6
1.3.1.1 SOU 2015:55	6
1.3.1.2 Riksdagsmotioner	7
2 Tidigare debatt och forskning om heder	9
2.1 Hedersbegreppet i svensk offentlig debatt	9
2.2 Litteratur- och forskningsöversikt	11
2.2.1 Heder som en del av ett kulturbegrepp	13
3 Teori och metod	16
3.1 Teori	16
3.1.1 Hedersbegreppets komplexitet	18
3.1.2 Heder utifrån ett våldsperspektiv	19
3.1.3 Sammanfattning	21
3.2 Metod	22
3.2.1 Konceptuell strategi	23
3.2.2 Deskriptiv strategi	24
3.2.3 Analytisk strategi	24
4 Undersökning	26
4.1 Konceptuell analys av SOU 2015:55	26
4.1.1 Grundläggande utgångspunkter kring förståelsen av heder	26
4.1.2 Våldsperspektivet i strategin	28
4.1.3 Handlingsförslag för att motverka hedersproblematik	30
4.1.4 Vad menas med heder i strategin?	31
4.2 Deskriptiv analys av riksdagsmotioner	33
4.2.1 Motionernas kontext och innehåll	33
4.2.2 Sammanfattning	38
5 Analys och diskussion	40
5.1 Hedersbegreppets definition i relation till teori	40
5.2 Hedersbegreppets analytiska innebörd	41
5.3 Hedersbegreppets relation till tidigare och rådande debatt	44
5.4 Hedersbegreppets sammanfattade definitioner	45
6 Sammanfattade slutsatser	46
Referenser	49

1 Inledning

”Min syster är död, min pappa har dödat min syster”.¹ Den 21 januari 2002 ringde Songül Sahindal SOS alarm i panik och berättade att hennes pappa hade dödat hennes syster Fadime. Mordet föränleddes av flera års misshandel, trakasserier och förföljelse – allt för att Fadime valt att gå emot familjens vilja och syn på heder. Den hedersproblematik som Fadime levde i har kommit att uppmärksammas och är i dag en del av den offentliga debatten. Begreppet *heder* och i förlängningen *hedersproblematik* är mångtydigt och problematiseras i debatten ofta utifrån föreställningar om kultur, våld och genus. Begreppets innebörd är omdebatterat och tycks innebära olika saker i olika sammanhang. Denna insikt väcker frågan om ett behov av en konkretisering av begreppet heder och vad det innefattar, vilket denna uppsats strävar efter att göra. En grundläggande förståelse för begreppets komplexitet är av yttersta vikt för att om möjligt kunna undersöka dess verkan i praktiken. Reflektionen kring vems uppfattning som synliggörs och vilken typ av definition begreppet tillskrivs är för mig intressant och vidare av vikt för utformningen av den sfär inom vilket begreppet heder existerar.

1.1 Den svenska kontexten

Frågan om heder har främst tagit plats i den offentliga politiska debatten under det senaste decenniet. Det våld som har kommit att bli en produkt av en rådande hederskultur, *hedersrelaterat våld*, har dock under många år varit ett uppmärksammat problem såväl i Sverige som i stora delar av världen. Arbete mot tvångsäktenskap och könsstympling, vilket kan ses som former av hedersvåld, har stort tyngd i det internationella systemet, inte minst genom FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter. Artikel 16:2 formulerar regleringar kring tvångsäktenskap genom ”Marriage

¹ Svenska Dagbladet, 2003. ”21.54 fick SOS samtalet: - Min syster är död” i *Svenska Dagbladet*, 18 januari 2003. <https://www.svd.se/2154-fick-sos-samtalet-min-syster-ar-dod> (senast hämtad 2017-05-24)

shall be entered into only with the free and full consent of the intending spouses.”² I artikel 5 preciseras ett förbud mot olika våldshandlingar genom ”No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment”.³ År 2001 antog FN:s generalförsamling en resolution om avskaffandet av brott mot kvinnor i hederns namn.⁴ Dessa tydliga ställningstaganden och formuleringar kartlägger delvis den internationella kontexten kring frågor som rör våld med särskild koppling till heder.

I svensk media uppmärksammades två fall under senare delen av 1900-talet: hedersmorden på Sara och Pela. Den mediala uppvaktningen skapade en debatt i media gällande våld och heder vilken vidare kom att kulminera i och med mordet på Fadime Sahindal år 2002. Åren efter följdes av ökade satsningar mot det så kallade hedersrelaterade våldet vilket innebar ett ökat utrymme för debatten om heder. År 2010 presenterade BRÅ på uppdrag av regeringen rapporten ”*mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*” som syftade till att kartlägga bilden kring denna typ av handlingar. Rapporten visade hur regeringen mellan åren 2007-2010 avsatte över en miljard kronor för att bland annat kartlägga förekomsten av det specifika våldet samt initiera förebyggande insatser mot detta.⁵ Satsningen kom sedermera att resultera i utbildningsinsatser, verksamhetsutveckling och kunskapsutveckling. Brottsofferstödet kom att utvecklas i och med framväxten av brottsoffermyndighetens webbsida med specifika satsningar riktade till våldsutsatta.⁶

Den nya diskursen uppmärksammades inom den politiska sfären genom tydligare fokus kring hedersfrågor i partipolitiken. Deklarerandet av en feministisk regering och politik skulle komma att innebära tydligare prioriteringar i jämställdhetsfrågor – främst utifrån tankar om rättigheter och rättvisa.⁷ Hedersproblematik kom således att bli en del av jämställdhetsarbetet och partier som tidigare ansett frågan integrerad i det breda arbetet

² Universal Declaration of Human Rights, UN Doc. A/RES/217 (III), 10 December 1948, art 16:2.

³ UDHR, UN Doc. A/RES/217 (III), 10 December 1948, art. 5.

⁴ Resolution adopted by the General Assembly, UN Doc. A/RES/55/66, 31 januari 2001. 55/66 Working towards the elimination of crimes against women committed in the name of honour.

⁵ Brottsförebyggande rådet, Brå, 2010, Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer: En första uppföljning av regeringens handlingsplan. Rapport 2010:4 Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

⁶ Brottsoffermyndighetens hemsida. <https://www.brottsoffermyndigheten.se/> (senast hämtad 2017-05-22)

⁷ Feministisk regering. <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/feministisk-regering/> (senast hämtad 2017-05-22)

mot förtryck började se hedersrelaterade problem som något specifikt.

Socialdemokraterna presenterade med bakgrund av detta en politik som ämnade till att skärpa straffen vid hedersvåld samt införa ett totalförbud mot barnäktenskap.⁸ I opposition kom Liberalerna att driva en politik med fokus på att stärka kommuners beredskap i hedersfrågor samt, likt Socialdemokraterna, höja straffen för hedersrelaterat våld samt införa ett totalförbud mot barnäktenskap.⁹ Dessa ställningstagande och formuleringen av en politik som önskar motarbeta hedersrelaterade problem så som tvångsgifte kartlägger till viss del ett nationellt ställningstagande i frågor som rör heder.

1.1.1 Begreppet i dag

Den statistik som finns gällande förekomsten av hedersrelaterade problem i dess olika former är i många avseende bristfällig. Mörkertalet är stort och de individer som utsätts för olika former av våldshandlingar i heders namn placeras sällan i en specifik brottskategori utan hamnar istället i den allmänna, breda brottsstatistiken. År 2009 gjorde Ungdomsstyrelsen en kartläggning i rapporten *Gift mot sin vilja* där det uppskattade att ungefär 70 000 ungdomar levde i någon form av hedersproblematik. I denna hedersproblematik ingår bland annat en könsuppdelning i form av en föreställning kring att kvinnor och män i naturen är olika väsen.¹⁰ Organisationen Varken hora eller kuvad gjorde år 2016 en kartläggning i Stockholm med syfte att undersöka ungas uppfattningar och upplevelser av hedersproblematik. Undersökningen, som tills stor del baserades på intervjuer, visade att 83 % av de tillfrågade flickorna upplevde att de endast fick umgås med personer av samma kön. Flickorna hade alla utländskt påbrå, var mellan 12-18 år och bodde i Stockholms förorter.¹¹ En kartläggning

⁸ Socialdemokraterna. Barnäktenskap måste stoppas. <http://www.socialdemokraterna.se/Webben-for-alla/S-kvinnor/S-kvinnor/Nyheter/Barnaktenskap-maste-stoppas/> (senast hämtad 2017-05-22)

⁹ Liberalerna. Hedersrelaterat våld och förtryck. <https://www.liberalerna.se/politik/hedersrelaterat-vald/> (senast hämtas 2017-05-22)

¹⁰ Ungdomsstyrelse, 2009, *Gift mot sin vilja*, s. 156. https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/gift-mot-sin-vilja.pdf (senast hämtad 2017-05-22)

¹¹ Selvi, Tarhan Guluzar & Kakabaveh, Amineh, 2016, Varken hora eller Kuvad. *Elvahundra*, S. 26. <http://vhek.se/wp-content/uploads/2016/11/ELVAHUNDRASTOCKHOLM.pdf> (senast hämtad 2017-05-22)

gjordes även samma år i Göteborg med liknande resultat.¹² Problemet med att statistiskt kartlägga hedersproblematik är att detta oftast baseras på upplevelser och i mindre grad på faktisk bevisning. Ett ytterligare problem är att det i dag saknas särlagstiftning mot hedersbrott vilket bidrar till att brott av hederskaraktär placeras i andra brottskategorier.¹³

Med anledning av den allt mer intensifierade debatten kring heder och i förlängningen hedersproblematik utvecklas och förändras debatten ständigt. Begreppets komplexitet och delvis breda fält tycks skapa en form av meningsskiljaktighet i den offentliga debatten. Vad som bör omfattas i problematiken samt begreppets innebörd är svårdefinierat och skapar tillsammans förutsättningar för det praktiska arbetets utformning. Uppsatsen kommer att undersöka denna problematik med utgångspunkt i den kontext som presenterats.

1.2 Problemformulering, syfte och frågeställningar

I den rådande debatten diskuteras ofta heder i relation till en våldsproblematik. Begreppets innebörd tillskrivs således ytterligare en dimension i form av dess förhållande till våldbegreppet och dess angränsande områden. Begreppet *heder* och vidare *hedersproblematik* diskuteras också ofta i den svenska debatten relativt diffust och beroende av bland annat ideologisk övertygelse tycks begreppet ha olika betydelse. Vikten av att definiera begreppets komplexa beståndsdelar tycks dock inte få lika stort utrymme i debatten vilket till viss del innebär en förskjutning av vår *uppfattning* och den faktiska *innehörden*. I SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck* presenteras ett hedersbegrepp med kopplingar till

¹² Selvi, Tarhan Guluzar & Kakabaveh, Amineh, 2016, Varken hora eller Kuvad. *Tolvhundra*. <http://vhek.se/wp-content/uploads/2016/11/1200VARKENHORAELLERKUVAD.pdf> (senast hämtad 2017-05-22)

¹³ Avsaknaden av särlagstiftning mot hedersbrott diskuteras bland annat i: Gunilla von Wachenfeldt, 2016, Peka ut hedersbrott i särskild lagstiftning, *SvD* 20/1 2016. Pethrus, Désiree & Carlson, Anderas, 2016, Det behövs nya lagar mot hedersbrott, *SvD* 25/1 2016. Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK). Vad säger lagen? <http://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vad-sager-lagen/>

bland annat strukturellt våld och förtryck.¹⁴ Denna syn på hedersbegreppet konkretiseras bland annat genom politiska handlingar i form av motioner och dessas effekter. Med bakgrund av detta begreppsliggörande kommer jag att granska begreppet heder utifrån teoretiska perspektiv som syftar till att undersöka begreppets komplexitet. De teoretiska ramverken är för undersökningen noga utvalda för att möjliggöra en bredare tolkning av begreppet samt undersöka för att undersöka begrepps användningen.

Det omtvistade begreppet innebär också stora skillnader i definition, prioritering och betydelse. Det är för undersökningen relevant att belysa begreppet ur åtskilliga aspekter för att kunna tala om konkreta effekter och resultat. Vidare kommer undersökningen bidra till alternativa förhållningsätt som i sin tur förhoppningsvis kommer att skapa ökad förståelse för hedersbegreppet och vidare våldsbegreppets komplexitet. Uppsatsen kommer även att undersöka hur väl specifikt utvalda riksdagsmotioner förhåller sig till den nationella strategin gällande mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck.

Som tidigare nämnts kan hedersbegreppet diskuteras utifrån olika förhållningsätt – såväl praktiskt som teoretiskt. Detta förhållande är vidare avgörande för begreppets definition samt den allmänna förståelsen och uppfattningen kring begreppet och dess angränsande områden. För att få en bredare förståelse för begreppets innebörd är det av vikt att undersöka vad begreppet inbegriper. Det är även av vikt att granska vilka närliggande fält begreppet associeras till. Med bakgrund av detta kommer undersökningen att genom analys och diskussion besvara följande frågeställning:

- Vad inbegriper begreppet heder i den nationella strategin och hur förhåller sig detta i relation till föreställningar om våldets olika dimensioner?

Utifrån detta är det intressant att undersöka hur dessa mål och föreställningar förhåller sig till en faktisk debatt. Med hjälp av de valda teoretiska ramverken kommer jag att

¹⁴ SOU 2015:55. *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck: slutbetänkande.*

undersöka hur en möjlig definition av hedersbegreppet förhåller sig till den faktiska debatten i form av riksdagsmotioner. De teoretiska ramverken tillsammans med diskussionen från tidigare presenterad frågeställning ämnar besvara följande:

- Hur förhåller sig ledande företrädare till hedersproblematik och hur väl stämmer detta förhållande överens med den nationella strategin?

Frågeställningarna kommer att besvaras med stöd från de valda teoretiska perspektiven samt utifrån en begreppsanalytisk metod.

1.3 Material och avgränsningar

1.3.1 Primärmaterial

1.3.1.1 SOU 2015:55

Föreliggande undersökning kommer att analysera SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat förtryck*.¹⁵ Strategin publicerades den 8 juni 2015 på regeringens hemsida och är gällande mellan 2016-2025. På uppdrag av regeringen togs utredningen fram av BRÅ för att föreslå en samlad nationell strategi med huvudsakligt syfte att nå det jämställdhetspolitiska målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. I uppdraget omfattas också hedersrelaterat våld och förtryck. Utredningen avser att diskutera centrala begrepp och historisk kontext såväl som att lägga fram konkreta förslag till målområde och strategi för fortsatt arbete. De åtta målområden som formuleras centreras kring förebyggande arbete samt ökade skyddsinsatser för våldsutsatta individer.

Uppsatsen kommer främst att fokusera på de delar av strategin som berör hedersrelaterat våld och förtryck samt de strategier som kopplas samman med detta. Hedersaspekten presenteras till stor del i relation till jämställdhet och de huvudsakliga

¹⁵ SOU 2015:55. *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck: slutbetänkande*.

jämställdhetsmålen vilket också är en aspekt värd att undersöka i relation till heder. Strategin lägger också fokus vid pojkar och unga män i ett hederssammanhang vilket även det är en intressant aspekt, dock kommer inte detta att få utrymme i undersökningen. Anledningen till detta är främst att hedersproblematikens huvudsakliga offer är kvinnor, vilket kommer att diskuteras mer ingående under teoriavsnittet.

Valet av SOU 2015:55 som huvudsakligt primärmaterial grundar sig främst i dess formuleringar kring begreppet samt hur dess tydliga syfte att återspegla ett vedertaget förhållningssätt till ämnet. Strategin har som tidigare nämnts framkommit på uppdrag av regeringen och syftar till att skapa en gemensam utgångspunkt för vidare arbete. Detta tillhandager således en tydlig bild av offentliga ställningstagande.

Samtidigt som materialet formulerar en tydlig offentlig agenda föreligger det problem i form av hur väl materialet speglar en faktisk praktik med tanke på dess avsändare. Trots att strategin inbegriper en bred förståelse är det av vikt att förstå dess betydelse för det grundläggande, tongivande uppfattningarna som återspeglas i samhället. Strategin är en politisk text formad efter en politisk agenda vilket är något som måste tas i beaktan i analysen. Å andra sidan innebär detta tydliga subjektiva ställningstagande att hedersbegreppet ges en tydlig innebörd som i relation till vidare material kan analyseras. Uppsatsen kommer vidare att undersöka hur ledande företrädare förhåller sig till hedersproblematik. För den analysen kommer strategin att fungera som utgångspunkt.

1.3.1.2 Riksdagsmotioner

Tillsammans med SOU 2015:55 utgörs primärmaterialet av riksdagsmotioner som behandlar hedersproblematik och som har lagts fram efter strategins offentliggörande 2015. Motionerna är en del av den offentliga politiska debatt som framkommit som ett möjligt resultat av den nationella strategin. Uppsatsen kommer som tidigare nämnts att undersöka hur ledande företrädare förhåller sig till hedersbegreppet samt till den nationella strategin. Motionerna representerar således ledande företrädare i form av partier i riksdagen.

Urvalsprocessen har utgått från sökorden *hedersproblematik*, *heder* och *hedersvåld*. De sökord som visade sig mest användbara var hedersproblematik och hedersvåld främst då endast sökordet heder omfattade motioner av juridisk karaktär utan direkt koppling till närliggande problematik. Tidsspannet utgick från det att utredningen offentliggjordes år 2015 fram till i dag. Sökningarna visade att det inte ännu lagts fram några motioner år 2017 samt att majoriteten av motionerna lades fram år 2016.

Valet av motioner ska också återspegla en politisk sammansättning i form av ideologi och partitillhörighet. Under urvalsprocessen framgick det att Moderaterna och Liberalerna hade lagt fram flest motioner. Vänsterpartiet och Socialdemokraterna hade lagt fram minst antal motioner, bortsatt från Miljöpartiet som inte lagt fram någon motion utifrån urvalskriterierna. För att göra urvalet så representativt som möjligt har jag valt att använda mig av två motioner från varje parti. Av de ursprungliga 50 motionerna kommer således 14 motioner att användas för undersökningen. De motioner som valts för undersökningen är skrivna av såväl enskilda riksdagsledamöter som partiet i stort. Således används både partimotioner, kommittémotioner samt enskilda motioner, det sistnämnda i majoriteten av fallet. I mitt urval har jag granskat olika typer av motioner och reflekterat över hur dessa speglar partiernas övergripande linje. Jag argumenterar för att de motioner som klassas som enskilda motioner överensstämmer med paritet i frågas övergripande politiska ställningstagande.

Motionerna är ett resultat av en politisk diskussion som till stor del har ideologiska förgrunder. Vidare innebär detta att materialet är färgat av dessa faktorer samt vinklat beroende av ideologisk övertygelse. Genom att göra ett representativt urval av de ideologiska och partipolitiska tillhörigheterna anser jag att motionerna fortsatt fyller en fullgod funktion i relation till uppsatsen syfte. Denna aspekt är dock viktig att ha i åtanke för läsningen av uppsatsen samt för undersökningens resultat.

De sekundärmaterial som används i uppsatsen kommer att presenteras i kapitel som berör teori, metod och tidigare forskning.

2 Tidigare debatt och forskning om heder

2.1 Hedersbegreppet i svensk offentlig debatt

I svensk debatt är hedersbegreppet omstritt vilket i sin tur ligger till grund för den allmänna förståelsen kring begreppet. Föreliggande kapitel kommer att kartlägga delar av den svenska offentliga debatten samt de mer praktiska kontexter inom vilket hedersbegrepp existerar.

Ett perspektiv av den svenska debatten kring heder presenteras i antologin *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism*. I antologin diskuteras heder i termer av politik, media, kultur, kön och tillhörighet. Javeria Rizvi diskuterar heder som något kopplat till *den andre*. Enligt Rizvi diskuteras heder i den svenska debatten som något mystiskt som utövas av män som anses vara icke-svenska. Samtidigt menar hon att hedersbegreppet existerar i alla former av kulturer som anspelar på stereotyper.¹⁶ Trots detta är det vanligt förekommande att handlingar som uttrycker heder anses typiska för vissa kulturer. Dessa föreställningar är ytterst problematiska och skadar såväl samhället som de individer som lever i en hedersproblematik.¹⁷ Hedersbegreppet ges här en innebörd som inbegriper bland annat genus. Rizvi menar att det är hedersbegreppet bör granskas utifrån ett genusperspektiv, detta för att förstå begreppets fulla bredd.

Vidare diskuterar Gufran Al-nadaf hedersvåld i relation till kultur och religion. Al-nadaf menar att våld inte bör ses i termer av kultur, religion eller etnicitet och således bör hedersvåld inte granskas annorlunda. Maktbegär, som till stor del ligger till grund för

¹⁶ Rizvi, Javeria, 2004, ”Debatten om hedersmord är toppen av ett isberg” i Ahmedi, Idris, Larsson, Stieg & Englund, Cecilia, *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism*, Svartvitt, Stockholm, 2004. s. 10.

¹⁷ Rizvi, Javeria, 2004. s. 16-19.

våld, existerar oavsett etnicitet och härkomst.¹⁸ Cecilia Englund menar likt Al-nadaf att hedersvåld inte är en fråga om ursprung och leder tanken vidare genom att understryka medias roll i framställandet av kulturella skillnader. Eklund menar att svensk media är etnocentrisk i olika stor utsträckning och att detta är avgörande för att förstå relationen mellan våld och kultur.¹⁹

Debatten kring heder centreras som tidigare nämnts kring kultur vilket i Idris Ahmedi menar ger fog åt en ny typ av rasism. Denna ”nya” rasism skiljer sig från en tidigare rasism i meningen att den fokuserar på kultur istället för ras. Likt tidigare rasism placeras människor in i olika kategorier och tillskrivs olika egenskaper. Detta bidrar till föreställningar om den andre som i sin tur skapar splittringar i samhället.²⁰

Hedersbegreppet kan således kopplas samman med tankar kring rasism, hot och tillhörighet. Begreppet som sådant grundas nödvändigtvis inte i dessa tankar men bör ses i ljuset av dessa.

I relation till den delvis teoretiska aspekt som presenteras i *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* presenterar Socialstyrelsen i sitt utbildningsmaterial *Vänd dem inte ryggen* och Ungdomsstyrelsen i *Gift mot sin vilja* ett mer praktisk förhållningsätt i relation till hedersproblematik. Socialstyrelsen visar i sitt material att hedersbegreppet saknar en enhetlig definition men att det relaterade våldet ofta kännetecknas av föreställningar om oskuld, rykte och respekt. Våldet beskrivs också som kollektivt koordinerat samt planerat.²¹ Ungdomsstyrelsen beskriver likt Socialstyrelsen avsaknaden av en nationell och internationell definition av heder. Avsaknaden av en vedertagen definition innebär problem kring kartläggning av hedersproblematik i och med en oenighet kring vad det är som bör ingå i en sådan kartläggning.²²

Ungdomsstyrelsens arbete granskar främst samspelet mellan föreställningar om heder

¹⁸ Al-nadaf, Gufran, 2004, ”Hederslösa mord – mer än kultur och religion” i Ahmedi, Idris, Larsson, Stieg & Englund, Cecilia, *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism*, Svartvitt, Stockholm, 2004. s. 35-37.

¹⁹ Englund, Cecilia, 2004, ”Den mediala feminismens martyrskap – debatten som spårade ur” i Ahmedi, Idris, Larsson, Stieg & Englund, Cecilia, *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism*, Svartvitt, Stockholm, 2004. s. 51.

²⁰ Ahmedi, Idris, 2004, ”Den politiserade debatten om hedersmord” i Ahmedi, Idris, Larsson, Stieg & Englund, Cecilia, *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism*, Svartvitt, Stockholm, 2004. s. 63.

²¹ Socialstyrelsen, 2013, *Vänd dem inte ryggen – utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck*, s. 66.

²² Ungdomsstyrelsen. 2009. s. 8.

och påtvingade giftermål. De beskriver också hur modernitetens framväxt har inneburit att normsystem kring heder, respekt och skam har frikopplats från handlingar och individer som tidigare i högre grad varit en del av ett lokalt sammanhang. Individen får genom detta ett ökat ansvar för sina handlingar vilket, i en hederskontext, innebär ansvar i relation till rådande hederskoder.²³

De båda studierna utgår från och är en del av den svenska offentliga debatten kring heder. Således är det också möjligt att se hur de bidrar till en form av kartläggning av de kontexter inom vilket hedersbegreppet är verksamt.

2.2 Litteratur-och forskningsöversikt

Litteratur-och forskningsöversikten kommer att centreras kring material som behandlar heder utifrån aspekter om våld och kultur. Hedersbegreppet kommer även att diskuteras i de kapitel som behandlar teori. Anledningen till att jag valt att fokusera översikten följande beror till stor del på att mina frågeställningar är formulerade på sådant sätt att denna inramning varit fördelaktig. Hedersproblematik och hedersbegreppet i stort existerar inom många olika fält och undersökningsmöjligheterna är många. I min översikt av forskningsfältet har en avsaknad av kartläggning kring hedersproblematik uppmärksamats vilket är något som kommer att diskuteras senare i kapitlet.²⁴ Uppsatsen kommer analytiskt att undersöka begreppet, främst i avseende vad begreppet angränsar till. Således har studier av mer diskursiv karaktär inte fått utrymme om än att dessa är intressanta för helhetsbilden av begreppet.

²³ Ungdomsstyrelsen, 2009. s. 18.

²⁴ Avsaknaden av svensk forskning kring heder ligger till grund för att forskningsöversikten kommer att ha ett mer internationellt fokus. Hedersbegreppet presenteras i en svensk kontexten i form av diskussionen kring den rådande debatten. Det föreligger ett stort behov av svensk forskning kring heder. Se exempel på möjlig forskning:

Ouis, Pernilla, 2015, "Primär och sekundär diskurs om heder: Att problematisera givna föreställningar om förövare och brottsoffer i "hedersrelaterat våld och förtryck", *Socialvetenskaplig tidskrift*;3-4, Vol 22, 2015 (359-365)

Frank Henderson Stewart diskuterar i sitt verk *Honor* heder utifrån föreställningar om identitet, våld och genus. Stewart har en antropologisk syn på hedersbegreppet och grundar sin utgångspunkt i två påståenden. Det första är begreppet *heder* och dess breda, komplexa innebörd. Begreppet får sin innebörd genom en historisk kontext vilken i sin tur är tolkningsbar. Således kan begreppet inte tillskrivas en tydlig definition vilket innebär en bred variation i användning.²⁵ För att tydligare förstå begrettets breda innebörd är det av vikt att granska *hederns subjekt*. Här gör Stewart en tydlig koppling till genus och vidare identitet. Studien utgår från föreställningar om kvinnligt och manligt samt vilka karaktärsdrag som tillskrivs dessa. Författaren kallar denna syn på hedersbegreppet för *personlig heder* vilket innebär något som kan innehas och förloras av en enskild individ. Denna syn på heder bygger till stor del på individers relation till varandra för skapandet av den själv.²⁶

Stewart fokuserar i sin studie främst på personlig heder men belyser även aspekter av mer kollektiv karaktär. För att förstå begrettets komplexitet menar han att det är nödvändigt att granska hur begreppet verkar i större grupper och kollektiv. *Gruppheder* refererar till en grupp av människor som alla följer samma koder och genom detta är en del av samma gemenskap. Till skillnad från personlig heder skapas identiteter inom grupper genom erkännande av varandra samt i förhållande till utbredda koder.²⁷ Således kan Stewarts hedersbegrepp tolkas utifrån två aspekter – personligt och kollektivt.

Det andra påståendet Stewart utgår ifrån är att många ideologier har försökt att göra hedersbegreppet till ”sitt eget”. Genom detta har begreppet förflyttats från ett teoretiskt perspektiv till en mer konkret praktik.²⁸ Vidare diskuterar Stewart en tredje utgångspunkt där heder tillskrivs en innebörd i relation till *rättigheter*. Problematiken ligger här i att heder också korrelerar till aspekter som inte direkt har med rättigheter att göra – exempelvis moral och inre övertygelser.²⁹ Rättighetsaspekten blir således problematik i förhållande till hedersbegrettets komplexa identitetsbaserade innebörd.

²⁵ Stewart, Frank Henderson, 1994, *Honor*, University of Chicago Press, Chicago. s. 31.

²⁶ Stewart, 1994. s. 23-25.

²⁷ Stewart, 1994. s. 54.

²⁸ Stewart, 1994. s. 31.

²⁹ Stewart, 1994. s. 33,43.

Sammantaget är det möjligt att fastslå att Stewart i stor utsträckning i sin syn på heder utgår från begreppets historiska kontext och rent praktiska betydelse. Detta är således avgörande för begreppets innebörd och vidare för vilken roll begreppet får i praktiken. Den teoretiska utgångspunkten tillhandager verktyg för att tolka begreppets komplexitet men säger möjligen mindre om dess praktiska funktion. Det breda teoretiska arbetet kartlägger till stor del det huvudsakliga problemet kring definitionen av heder – dess breda fält och komplexitet.

2.2.1 Heder som en del av ett kulturbegrepp

Ytterligare ett perspektiv i relation till heder presenteras i Jonathan Friedmans bok *Cultural Identity and Global Process*. Friedman talar inte specifikt om hedersproblematik men relaterar strukturellt förtryck, vilket kan anses vara en del av en hedersproblematik, till kultur och identitetsskapande. Identitetsskapande och processer som ligger till grund för detta hänger till stor del ihop med modern utveckling. Genom att granska moderna framsteg i relation till historia är det möjligt att synliggöra strukturella mönster samt strategier för identitetsskapande.³⁰

Friedmans syn på kultur och identitet kan kopplas samman med heder i form av hans tankar kring nation, tillhörighet och kultur. Dessa begrepp anses vara komplexa i meningen att de, trots en moderniseringsprocess, fortsatt har en vedertagen definition.³¹ I takt med att samhällen utvecklas förändras dock synen på utveckling och begreppen får andra innebörder. I relation till de hedersbegrepp Stewart presenterar är det möjligt att se likheter i tanken kring historisk kontext och dess betydelse för tolkningen av en faktisk praktik. De båda förespråkar en teoretisk analys med utgångspunkt i begreppets historia – detta främst för att ge begreppen en form av utgångspunkt. Vidare skiljer de sig åt något i meningen att Friedman utgår från ett deskriptivt förhållningsätt medan Stewart utgår från ett mer analytiskt. Båda perspektiven tillhandager verktyg för att undersöka komplexiteten i olika svårtolkade begrepp men saknar delvis en praktisk förankring.

³⁰ Friedman, Jonathan, *Cultural identity and global process*, 1994, Sage, London. s. 113-116.

³¹ Friedman, 1994, s. 78-79.

Wikström och Ghazinour utgår i sin artikel ”Swedish experience of sheltered housing and conflicting theories in use with special regards to honour related violence (HRV)” från ett praktiskt exempel för att sedan diskutera potentiella teoretiska perspektiv. Artikeln granskar svenska insatser för att motverka hedersrelaterat våld och diskuterar huruvida detta bör förstås inom ramen för heder eller inom ramen för ett bredare begrepp så som *våld*. Författarna utgår från att heder är ett förtryck som i stor utsträckning inte kan ses utifrån ett samhällsperspektiv utan snarare som ett problem av privat karaktär. Heder som begrepp är patriarkalt och hedersvåld som sådant sker ofta kollektivt och drabbar främst kvinnor. Denna kollektiva aspekt hamnar ofta i konflikt med den klassiska västerländska lagen som i stor utsträckning baseras på ett individualiserat system.³² Således kan Wikström och Ghazinours teoretiska utgångspunkt förklaras som att heder som begrepp skapas och existerar i ett system grundat i patriarkala strukturer och blir problematiskt i den praktiska översättningen då det krockar med västerländska föreställningar.

Denna utgångspunkt preciseras vidare i form av *kulturella identiteter* vilket innebär föreställningar om bland annat tillhörighet. Hedersfrågan omsätts till tankar om ”svenskhet” och cementeras i en praktik där det främmande anses vara normativt avvikande. Till följd av detta uppstår ett våld som antingen kan ses som ett resultat av mäns allmänna våld mot kvinnor eller som en spegling av kulturella och patriarkala strukturer.³³ I fallet Sverige är utgångspunkten den första – att heder bör förstås som någon form av våld där kvinnor främst är drabbade.³⁴ Författarna problematiserar denna föreställning och menar att hedersvåld bör ses som ett separat typ av våld då detta ofta är så pass komplext att enklare förklaringsmodeller inte räcker till. Exempel på sådant våld kan vara tvångsäktenskap, hot och förtryckande normer.³⁵

³² Wikström Eva & Ghazinour Mehdi, 2010, Swedish experience of sheltered housing and conflicting theories in use with special regards to honour related violence (HRV). *European Journal of Social Work*, 13:2, 2010. (245-259). s. 246-247.

³³ Wikström & Ghazinour, 2010. s. 247-248.

³⁴ Wikström & Ghazinour, 2010. s. 250.

³⁵ Wikström & Ghazinour, 2010. s. 252.

Wikström och Ghazinour kritiserar de svenska institutionernas förhållningsätt till heder och menar att intentionen är god men genomförandet kring insatser mot hedersvåld är sämre. Den svenska intentionen bör istället vara att skilja på idé och faktiskt ansvar för att vidare kunna skapa trygghet för våldsutsatta.³⁶ Denna slutsats skiljer sig från tidigare perspektiv i meningen att den bidrar med ett konkret förslag men koppling till såväl teori som praktik. Stewarts och Friedmans utgångspunkter skapar tillsammans med Wikström och Ghazinour en bred bild av hedersbegreppets komplexitet och kan tillsammans bidra till kartläggningen av detta.

Studierna bidrar tillsammans till en kartläggning av hedersbegreppet. De slutsatser som är möjliga att härleda ut litteratur-och forskningsöversikten belyser hedersbegreppets komplexitet i meningen vilka begrepp de angränsar till. Bland annat presenteras heder i relation till kultur, våld och normer. De hedersbegrepp som kan härledas ur litteratur-och forskningsöversikten kommer att diskuteras i relation till de slutsatser som presenteras i undersökningen av primärmaterialet. Med hjälp av metodologiska och teoretiska redskap kommer hedersbegreppets att granskas och möjliga likheter i materialet kommer att undersökas.

³⁶ Wikström & Ghazinour. 2010. s. 258.

3 Teori och metod

3.1 Teori

Hedersbegreppet är som tidigare nämnts omdebatterat. Begreppets innebörd tycks variera vilket innebär att det i olika kontexter används olika. Den teoretiska synen på hedersbegreppet är likt den mer praktiska otydlig och det råder delade meningar om hur begreppet bör förstås. Efter att ha undersökt det fält inom vilket hedersbegreppets teoretiska utgångspunkt diskuteras är det möjligt att konstatera att synen på heder främst skiljer sig åt i form av vilket perspektiv som anses av mest vikt. Jean Péristiany och Julian Pitt-Rivers diskuterar i verket *Honor and grace in anthropology*³⁷ heder utifrån föreställningar om historisk kontext och språk. Dessa aspekter är intressanta men bidrar till en diskussion kring hedersbegrepp med få kopplingar till en faktisk praktik. I relation till detta perspektiv presenterar Unni Wikan i verket *En fråga om heder* en teori kring hedersbegreppet, dess innebörd samt dess medföljande implikationer. Wikan utgår från ett genusperspektiv där hon menar att samhället är uppbyggt kring könsdimensioner. Detta innebär tydliga roller för kvinnor och män samt i vilken mån de förhåller sig till varandra. Perspektivet är direkt grundläggande för Wikans syn på heder där hon menar att kvinnor har en underordnad roll gentemot mannen.³⁸ Trots att män också kan leva i en hedersproblematik förhåller sig detta alltid till en kvinna och således är problemen inte desamma. Vidare centreras teorin kring identitet/självbild, sociala koder samt begreppets möjliga definition.

Wikan argumenterar för att det finns *hederskoder* som förhåller sig till bland annat ärbhetsnormer och hedersuppfattningar. Dessa koder sätter ramar för vad som anses accepterat och för vad som anses avvikande. Hederskoderna fungerar också som regler och bestämmer vad som genererar heder samt vad som försvagar denna. Koderna

³⁷ Péristiany, Jean G. & Pitt-Rivers, Julian Alfred (red.), 1992, *Honor and grace in anthropology*, Cambridge Univ. Press, Cambridge.

³⁸ Wikan, Unni, 2004, *En fråga om heder*, Ordfront, Stockholm. s. 57-58.

inbegriper värden som tillskrivits överordnad betydelse och fungerar således också som en form av grundvärderingar. De som ska förhålla sig till reglerna är olika *hedersgrupper* - allt från mindre grupper så som familjer till samhället i stort. Grupperna förhåller sig till varandra i den mån att de respekterar varandra genom att följa reglerna.³⁹ Denna syn på respekt är vidare grundläggande för den personliga hedern som i sin tur grundar sig i rätten att bli behandlad med respekt. Utifrån ett hedersperspektiv ses detta som en rättighet vilket vidare innebär en skyldighet att inte bryta detta band. En eventuell avvikelse från dessa hederskoder försvagar eller eliminerar hedern.

Enligt Wikan har inte alla i samhället samma relation till heder och graden av heder varierar mellan individer. Begreppet bör inte förväxlas med en *känsla* utan fungerar i sammanhanget som en inre övertygelse direkt avgörande för självbilden. En mans heder anses vara knuten till kvinnans sexualitet och beteende. Kvinnans roll blir således att upprätthålla mannens heder genom att inte bryta mot hederskoderna. Återigen knyter Wikan an till grundtanken om könsroller som avgörande för hedersproblematik.⁴⁰

Wikan skiljer på två olika typer av heder – yttre och inre. Den inre hedern har att göra med den egna hedersövertygelsen i relation till samhället, en form av subjektiv värdekänsla. Den yttre hedern berör upplevelsen av heder och är inte i lika stor utsträckning beroende av samhället. Samtidigt bygger de båda formerna på en tolkning av omvärlden samt vilka reaktioner detta medför.⁴¹ Heder kan således tolkas utifrån två aspekter. Å ena sidan baseras heder i relation till samhället i form av skapandet av hedersövertygelser. Å andra sidan är heder endast en upplevelse som i sin tur tolkas utifrån omvärlden. Heder existerar alltså i någon mån i relation till andra men skapas i den enskilda individens tolkning och upplevelser. Samtidigt är det viktigt att belysa att heder inte är en känsla utan ett grundvärde lika naturligt som exempelvis fysiska attribut.⁴²

³⁹ Wikan, 2004. s. 65-66.

⁴⁰ Wikan, 2004. s. 58-59.

⁴¹ Wikan, 2004. s. 61-63.

⁴² Wikan, 2004. s. 69.

3.1.1 Hedersbegreppets komplexitet

Den teori som Wikan presenterar utgår i stor utsträckning från en kollektiv syn på våld och förtryck. Det våld som uppstår i relation till heder utövas ofta i kollektiv då endast kollektivet innehar styrkan att främja *verkliga* intressen. Individens intressen är således underordnade kollektivets vilket i stor utsträckning är grunden för förtryck.⁴³ I de hederskoder som är grundläggande inom olika hederskulturer specificeras vad som måste göras för att återupprätta förlorad heder. Detta innebär ett antagande om att heder kan förloras vilket i sin tur innebär att heder har ett absolut värde – antingen har man det eller så har man det inte. Wikan menar att det är vanligt att förväxla förlorad heder med *skam* vilket inte är samma sak men om än viktigt att förstå i relation till heder. I försök att återupprätta förlorad heder förekommer ofta våld, exempelvis hedersmord. Trots att det framstår som en tydlig våldshandling talas det ofta i en hederskontext om *måsten* eller *nödvärn* i meningen att rädda sin egen heder och sitt eget rykte.⁴⁴ Heder är även i många fall nödvändigt för att forma och bevara egna intressen samt för att uppnå politisk och social status. Således är heder också en fråga om välfärd, status och social ställning vilket innebär att det ses som en primär prioritering och inte en sekundär ”lyx”.⁴⁵

Wikan gör även en intressant koppling mellan heder och lagen och menar att dessa ofta står i konflikt med varandra. Heder existerar till viss del parallellt med lagen och har i stor utsträckning ingen juridisk grund. En annan olikhet är att heder till viss del insisterar på våld medan lagen inte tillåter detta.⁴⁶ Således får heder en komplex grund i samhället. Begreppet är väl integrerat i meningen att det är uppmärksammat i den offentliga debatten men är å andra sidan långt från en del av samhället i meningen åtskillnaden från rättsväsendet.

Wikans syn på hedersbegreppet är grundläggande för föreliggande undersökning. Den breda och komplexa grund som teorin tillhandager kommer tillsammans med kompletterande teoretiska perspektiv förhoppningsvis att bidra till en analytisk

⁴³ Wikan, 2004. s. 66.

⁴⁴ Wikan, 2004. s. 76-77.

⁴⁵ Wikan, 2004. s. 73.

⁴⁶ Wikan, 2004. s. 72.

granskning av hedersbegreppets olika aspekter. Utifrån Wikans teoretiska grund kommer primärmaterialet att granskas och vidare kopplas till de valda frågeställningarna. Trots att Wikans teori har en tydlig koppling till hedersproblematik och ringar in stora delar av fältet anser jag att det finns behov av ytterligare perspektiv.

3.1.2 Heder utifrån ett våldsperspektiv

Som nämnts inledningsvis är hedersbegreppet och den problematik som medföljer i viss mån svårtolkad. Det går dock att konstatera att begreppet existerar i en kontext som i stor utsträckning omfattar våld. Wikan problematiserar detta genom att tala om könsdimensioner men gör inga vidare kopplingar till andra våldsstrukturer. Till skillnad från Wikan diskuterar Johan Galtung i sina vetenskapliga artiklar ”Cultural Violence” och ”Violence, Peace, and Peace Research” våldets olika dimensioner och betydelse. Genom att huvudsakligen fokusera på våld gör Galtung relevanta kopplingar till bland annat kultur, religion och ideologi.

I artikeln ”Cultural Violence” definierar Galtung kulturellt våld som olika kulturella uttryck och aspekter som kan användas för att legitimera olika former av våld.⁴⁷ Vidare fungerar detta våld som en form av kompass över vad som är godtagbart och i vissa fall över vad som är socialt accepterat. Således kan vi konstatera att det kulturella våld som Galtung talar om i hög grad existerar och uppstår i kulturella föreställningar och uttryck – trots att det möjligtvis inte är medvetet. Genom att konkretisera våldets grundläggande aspekter är det möjligt att vidare granska hur dessa tas i uttryck.⁴⁸

Galtungs syn på våld utgår från föreställningen om att detta är kränkningar mot mänskliga behov. Dessa mänskliga behov formuleras följande: basalt överlevnadsbehov, behov av välmående, behov av identitetsskapande samt behov av frihet.⁴⁹ Det föreligger också en tydlig distinktion mellan fysisk och psykiskt våld vilket

⁴⁷ Galtung, Johan, 1990, Cultural Violence. *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 3, 1990, (291-305), s. 291.

⁴⁸ Galtung, 1990. s. 292.

⁴⁹ Översättning från *survival needs, well-being needs, identity, freedom needs*.

Galtung menar är grundläggande för att kunna analysera våldshandlingar.⁵⁰ Alla former av behov kan bli utsatta för kränkningar vilket innebär att varje grundläggande behov också har en form av korrelerande våld. Olika former av våld bör inte ses avskilda från varandra utan snarare utifrån ett perspektiv att de samspelar med varandra.⁵¹ Således är det möjligt att se hur Galtung grundar sin teori i två aspekter – dels i tanken om grundläggande behov med korrelerande våldshandlingar samt i tanken om handlingar som används för att legitimera våld. Dessa två aspekter kommer att vara grundläggande för vidare analys och fungera som ett kompletterande perspektiv till den syn på våld som Wikan presenterar i sin teori.

Sanktioner är en form av våld som Galtung menar förbises som en våldshandling då det inte innefattar fysiska eller direkta handlingar. Detta bör dock ses utifrån idén om att våld då det ofta drabbar de svaga i samhället – kvinnor, äldre och barn. Genom att inte använda sig av direkt våld skapas istället en form av spiraleffekt som vidare innefattar underkastelse och begränsad frihet – vilket strider mot de basala behov som Galtung utgår ifrån. De sociala sanktionerna kan dock fungera som både inkluderande och exkluderande i meningen att de kan *stänga ute* eller *locka in* individer.⁵² Å ena sidan kan dessa sanktioner fungera som ett hinder ut i samhället och å andra sidan kan de vara den enda vägen till integrering. Samtidigt bör våld inte ses som en lösning men Galtung öppnar i sin teori upp för en analys kring denna dikotomi.

Galtung presenterar i sin teori en våldstriangel bestående av direkt våld, strukturellt våld och kulturellt våld. Dessa skiljer sig åt i meningen att direkt våld är en *handling*, strukturellt våld är en *process* och kulturellt våld är en form av *bestämmdhet*, det vill säga något som inte förändras särskilt mycket över tid. Denna triangel visar hur våldsaspekterna samspelar och i stor utsträckning fungerar legitimerande för varandra. I teorin presenteras ett exempel i form av *rasism*. Denna idé föranleddes av direkt våld i form av slavhandel som sedan kom att eroderas in i samhällets strukturer i form av tankar kring överlägsna raser. Vidare ledde detta till ett massivt kulturellt våld där

⁵⁰ Galtung, Johan, 1969, Violence, Peace and Peace Research. *Journal of Peace Research*, Vol 6, No. 3, 1969 (167-191) s. 169.

⁵¹ Galtung, 1990. s. 293.

⁵² Galtung, 1990. s. 293.

rasism fick fäste.⁵³ I exemplet är det möjligt att se hur de olika våldaspekterna samspekar samt vikten av att granska hela våldsförloppet.

Galtung talar även om sex olika typer av kulturellt våld – religion, ideologi, språk, konst, empirisk vetenskap och formell vetenskap. Gemensamt för alla olika former av kulturellt våld är tanken om dess förmåga att få individer att formas efter ett viss ideal eller en viss övertygelse. Denna överordnad är olika tydlig i de olika kategorierna men syns tydligast inom religionen, ideologin och vetenskapen. Gemensamt är också tanken kring vad som anses vara heligt och profant. I vissa fall handlar det om tro och egenvärde och i andra om föreställningar om kön, ras och omvärlden.⁵⁴ Detta återknyter till den ursprungliga definitionen av kulturellt våld – det vill säga uttrycks om används för att legitimera våld.

3.1.3 Sammanfattning

Det är möjligt att se hur både Wikan och Galtung i sina teorier försöker skapa en grund utefter vilket det är möjligt att granska en faktisk verklighet och förändring. Genom att försöka ringa in heders- och våldsbegreppet möjliggörs en analys där de båda begreppen kompletterar varandra. Anledningen till att uppsatsen kommer att utgå från de ovan nämnda teorierna är då de anses bidra till att kartlägga bredden och komplexiteten i hedersbegreppet. För att kunna diskutera begreppets bredd är det nödvändigt att skapa en så bred teoretisk grund som möjligt vilket Galtung och Wikan delvis gör. De teoretiska perspektiven kommer tillsammans med den Sally Haslangers begreppsanalys skapa en tydlig grund för analytisk diskussion.

⁵³ Galtung, 1990. s. 294-295.

⁵⁴ Galtung, 1990. s. 296-299.

3.2 Metod

Uppsatsen kommer att undersöka hedersbegreppet, dess innebörd och betydelse. För att på ett så fördelaktigt sätt som möjligt göra detta har jag valt att använda mig av en begreppsanalys med syfte att systematiskt kartlägga begreppets olika delar. Valet grundar sig främst i att begreppsanalysen till skillnad från många andra metodologiska perspektiv lägger huvudsakligt fokus vid innebörd och användning av begrepp.⁵⁵

Begreppsanalysen som sådan är öppen för tolkning vilket innebär att den samspelar väl med teoretiska perspektiv. I relation till primärmaterial och syfte finns det en förhoppning om att begreppsanalysen ska tillhandahålla tydliga ramar för vidare analys men också bidra till kartläggning av hedersbegreppet.

Mer specifikt kommer undersökningen att utgå från den begreppsanalys som Sally Haslanger presenterar i verket *Resisting Reality: Social construction and social critique*. Haslanger utgår från tanken om att begrepp inte kan och bör ses avskilda från varandra och vidare att olika teoretiska perspektiv kan interagera med varandra för att undersöka ett begrepps verkliga bredd.⁵⁶ Begrepp existerar alltid i en social kontext och blir således också en konstruktion av denna. Denna aspekt är central i analysen av ett begrepps olika delar och bör också återspeglas i diskussionen kring begreppets möjliga analytiska definition.⁵⁷ Haslangers begreppsanalys presenteras utifrån tre strategier – konceptuell, deskriptiv och analytisk. För undersökningen har jag valt att använda mig av samtliga strategier men med hänsyn till omfånget på denna undersökning finns det inte möjlighet att utforska alla strategier i lika stor utsträckning. Undersökningen kommer främst att behandla de konceptuella och deskriptiva strategierna.

Haslangers begreppsanalys öppnar upp frågor kring hur begrepp bör användas och förstås. Likt Haslanger presenterar Lorraine Olszewski Walker och Kay Coalson Avant i verket *Strategies for Theory Construction in Nursing* en begreppsanalytisk metod med

⁵⁵ Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), 2012, *Textens mening och makt; metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*, 3 uppl., Studentlitteratur, Lund. s.178.

⁵⁶ Haslanger, Sally Anne, 2012. *Resisting reality: social construction and social critique*, Oxford University Press, New York. s. 36.

⁵⁷ Haslanger, 2012. s. 83.

syfte att utvärdera specifika begrepps innebörd. Walker och Avant utgår från en begreppsanalys i åtta punkter som syftar till att välja ett begrepp, identifiera dess användningsområde, undersöka modellfall där begreppet är verksamt och avslutningsvis identifiera empiriska kännetecken.⁵⁸ Metoden avser till skillnad från Haslangers metod att undersöka begrepp som koncept och lägger således fokus vid en mer idébunden föreställning. Trots att Avant och Walkers begreppsanalys bidrar till att kartlägga specifika begrepps komplexitet uppstår det en problematik i relation till att undersöka hedersbegreppet. Genom att pröva hedersbegreppet i Avant och Walkers metod föreligger det potentiellt en problematik i form av undersökning av modellfall. Hedersbegreppet som sådant är svårdefinierat och problematiken existerar i många olika dimensioner. Således finner jag det mer fördelaktigt att använda mig av en metod likt Haslangers som öppnar upp för friare tolkning i relation till teori. Å andra sidan innebär en friare tolkning också individuella tolkningar vilket i sin tur påverkar tillförlitligheten i potentiella slutsatser. Samtidigt innebär individuella tolkningar också en vidgning av forskningsfältet och kan om möjligt tillhandahålla alternativa perspektiv. Således finns det både för- och nackdelar med användningen av en mer tolkningsbar metod men för uppsatsen är det centralt att i relation till syftet öppna upp för åtskilliga aspekter och tolkningar.

I följande underkapitel kommer Haslangers metodologiska strategier att presenteras närmre.

3.2.1 Konceptuell strategi

Denna strategi går att likna vid en mer klassisk syn på begrepp och syftar till att empiriskt undersöka en vedertagen definition av begrepp i relation till rådande uppfattningar. En sådan definition präglas av kontext och bör granskas och omarbetas utifrån detta. Genom att ifrågasätta vad definitionen innebär kommer vi också närmre en definition som är allmänt vedertagen. En konceptuell definition bör också spegla olika uppfattningar och vara jämnt fördelad mellan dessa.⁵⁹

⁵⁸ Walker, Lorraine Olszewski & Avant, Kay Coalson, 1995, *Strategies for theory construction in nursing*, 3 Uppl., Appleton & Lange, Norwalk, Conn. s. 39-49.

⁵⁹ Haslanger, 2012. s. 223.

3.2.2 Deskriptiv strategi

Denna strategi ämnar till skillnad från den konceptuella strategin inte till att presentera en definition utan snarare till att undersöka begreppets bredd i form av den sfär inom vilken begreppet existerar. Utifrån denna strategi är det möjligt att undersöka angränsande begrepp samt skapa ett ramverk för begreppets potentiella innebörd. Då det finns begrepp som är så pass komplexa att de genom definition inte kan ges en innebörd är det utifrån denna strategi möjligt att skapa ett sammanhang.⁶⁰ Denna metod utmanar en mer vedertagen uppfattning och öppnar upp för ett bredare perspektiv där alternativa tolkningar är möjliga att göra. Å ena innebär skapandet av ett ramverk en avgränsning vilket vidare kan fungera begränsande. Å andra sidan kan skapandet av ett ramverk fungera tydliggörande och konkretisera begreppet.

3.2.3 Analytisk strategi

Till skillnad från de tidigare strategierna menar Haslanger att de i den analytiska strategin är möjligt att undersöka en alternativ tolkningsram delvis fri från en vedertagen och kartlagd definition. Utifrån detta är det möjligt att ställa sig frågan vad begreppets *mening* är samt hur begreppet i fråga skulle kunna *användas*.⁶¹ En definition som utgår från alternativa och analytiska antaganden är öppen för en friare tolkning. Strategin är således mer subjektiv än de tidigare strategierna. I uppsatsen kommer denna strategi att användas för att undersöka en alternativ definition av hedersbegreppet med syfte att bidra till arbetet kring hedersproblematik.

I följande undersökning kommer de metodologiska perspektiven användas för att tolka och undersöka de utvalda primärmaterialen. De konceptuella och deskriptiva perspektiven kommer att användas i den del av undersökningen som avser undersöka hur hedersbegreppet presenteras i den nationella strategin samt för att analysera de utvalda riksdagsmotionerna. Den analytiska strategin kommer att användas i vidare analys av undersökningens resultat – detta främst för att diskutera hur en möjlig

⁶⁰ Haslanger, 2012. s. 223.

⁶¹ Haslanger, 2012. s. 223.

definition av hedersbegreppet med utgångspunkt i de teoretiska perspektiven skulle kunna formuleras. Trots att strategierna kommer att undersökas separat är det av vikt att pointera att perspektiven samspelar och bör ses i en helhet.

4 Undersökning

4.1 Konceptuell analys av SOU 2015:55

Föreliggande kapitel undersöker SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck* utifrån ett konceptuellt perspektiv. Det konceptuella perspektivet utgår från att empirisk undersöka hur hedersbegreppet presenteras i materialet samt hur detta förhåller sig till en form av vedertagen definition. Vidare kommer materialet att granskas i relation till de teoretiska perspektiv som diskuterats tidigare.

4.1.1 Grundläggande utgångspunkter kring förståelsen av heder

Den nationella strategin mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck utgår från följande syfte:

Utredningen har till uppdrag att föreslå en samlad nationell strategi för att nå det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Strategin ska syfta till att öka effektiviteten, kvaliteten och långsiktigheten i de framtida insatserna på området och utgöra en grund för uppföljning och utvärdering av regeringens insatser för att nå detta mål.⁶²

Syftet centreras kring ett huvudsakligt mål gällande jämställdhet där mäns våld mot kvinnor anses vara ett hinder. Förebyggandet av våld är således endast ett delmål som i sin tur är direkt avgörande för det huvudsakliga syftet. Det betonas också att våld måste *förhindras*.⁶³ Utredningen utgår från ett inkluderande perspektiv där mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck existerar inom samma sfär. Genom detta perspektiv finns en förhoppning om att arbetet på bästa sätt ska föras framåt och inte

⁶² SOU 2015:55. s. 35.

⁶³ SOU 2015:55. s. 45.

hamna i diskussioner kring definitioner.⁶⁴ Genom användningen av ett brett perspektiv föreligger det en förhoppning om att synliggöra flera olika typer av våld och inte exkludera sådant som faller utanför ramarna. Genom att använda begreppet mäns våld mot kvinnor inbegrips alltså många olika typer av våld.⁶⁵

Hedersbegreppet presenteras i relation till kollektivt våld och könsmaktsordningar.⁶⁶ Detta perspektiv stämmer väl överens med Wikans teori som menar att hedersproblematik direkt bygger på föreställningar om kön och makt där kvinnor i stor utsträckning är underordnade. Trots att strategin utgår från liknande perspektiv gällande hedersproblematikens grund presenteras det i strategin alternativa kopplingar. Kopplingarna implicerar att hedersbegreppet även vilar på en grund av kunskap som innefattar förståelse för *kön, makt* och *sexualitet*. Genom en grundläggande förståelse för dessa aspekter är det möjligt att arbeta mot hedersnormer som i sin tur definieras utifrån *kontroll, kyskhet* samt *kollektivt förtryck*.⁶⁷ Dessa aspekter stämmer delvis överens med Wikans syn på heder men skiljer sig åt i meningen att Wikan talar om heder i termer av *konstant* och inte *föränderligt* vilket är synligt i strategin. Heder är enligt Wikan något som måste förstås som en del av individen, oberoende av samhället.⁶⁸ I strategin å andra sidan föreligger det en aspekt som talar för att heder med hjälp av ökad kunskap, skulle kunna motarbetas.

Strategin utgår också från en föreställning om att våld som i synnerhet drabbar kvinnor bortprioriteras då det definieras som ”privat”, det vill säga frågor som rör familj, sexualitet och könsrelationer.⁶⁹ Denna föreställning stämmer överens med Wikans syn på makt där hon menar att män i ett system grundat i föreställningar om kön innehar den grundläggande makten för samhällets utformning. Denna makt är i sin tur en del av hedersbegreppet. För att återknyta till strategins huvudsakliga syfte – att genom att förbygga och förhindra våld uppnå jämställdhet – är det möjligt att se hur idén om bortprioriteringen av kvinnor samspelar med ett förebyggande arbete. Samtidigt är det

⁶⁴ SOU 2015:55. s. 46.

⁶⁵ SOU 2015:55. s. 50.

⁶⁶ SOU 2015:55. s. 52.

⁶⁷ SOU 2015:55. s. 58.

⁶⁸ Se diskussion i kapitel *Teori* s. 16-18.

⁶⁹ SOU 2015:55. s. 177.

möjligt att se hur prioriteringen av förebyggandet av våld som delmål för jämställdhet inte helt stämmer överens med denna tanke. Om arbetet mot våld definitionsmässigt är avgörande är kvinnors jämställda position i samhället är det möjligt att ifrågasätta huruvida detta bör ses ett **likvärdigt mål** och inte som ett **delmål**.

Sammanfattningsvis utgår strategin från ett jämställdhetsperspektiv förankrat i våldsförebyggande arbete i bemärkelsen att detta är ett delmål för att uppnå det huvudsakliga jämställdhetsmålet. Vidare anses heder bestå av könsmaktsordningar, normer gällande bland annat sexualitet samt en idé om att ökad kunskap kan bidra till en positiv utveckling för begreppets praktiska verklighet.

4.1.2 Våldsperspektivet i strategin

Våldsperspektivet är centralt i strategin i meningen att det är grundläggande för arbetet i riktning mot det huvudsakliga målet – jämställdhet. Strategins titel vittnar om att fokus ligger vid förtryckande våld och utgår genomgående från Per Isdals definition av våld:

Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom att denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något den vill.⁷⁰

Denna definition fungerar genomgående som referenspunkt och är vidare central för de förslag som initieras i form av våldsförebyggande arbete. Denna definition av våld går att likna vid Johan Galtungs syn på våld i meningen att de båda utgår från tanken om att våld är sådant som uppfattas som uppenbara kränkningar mot mänskliga behov.⁷¹ I strategin presenteras ett brett våldsperspektiv som innefattar flera olika typer av våldshandlingar. Detta perspektiv skiljer sig från Galtungs perspektiv som i stor utsträckning utgår från att våld inte bör ses övergripande utan snarare granskas på detaljnivå. Trots en definition av våld som kan anses bred argumenterar Galtung för att olika typer av våld bör behandlas på olika vis. Till skillnad från hur våld formuleras i

⁷⁰ SOU 2015:55, s. 46.

⁷¹ Galtung, 1990. s. 292.

strategin menar Galtung att våld bör ses i termer av tre stadier – som en händelse, som en process och som konstant närvarande.⁷² Detta perspektiv återfinns endast i viss mån i strategin i form av formuleringar kring direkta våldshandlingar.

Med avstamp i de mer teoretiska utgångspunkter som diskuteras i strategin presenteras vidare mer konkreta förslag gällande arbete för att motverka våld kopplat till bland annat heder. Detta arbete presenteras i form av åtta målområden som i olika mån och med olika fokus ska underlätta myndigheters arbete. Målområde tre, våldsförebyggande arbete, syftar till följande:

Samhällets insatser för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck ska stärkas, systematiseras och samordnas inom samtliga relevanta områden och på alla våldspreventiva nivåer.⁷³

Utöver det övergripande syftet kring våldsprevention belyses vikten av genusmedvetenhet, tidiga insatser samt kunskapsutveckling.⁷⁴ Det våldsförebyggande arbetet bygger på den omfattande definition av våld som presenterats tidigare. Vidare initieras en bred kartläggning av mäns våld mot kvinnor med syfte att enklare kunna bedöma våldets effekter.⁷⁵ Som tidigare nämnts skiljer sig detta perspektiv åt från Galtungs syn på våld, främst då han menar att våld bör särskådas på detaljnivå. Likt Galtung menar Unni Wikan i sin teori att ett mer avgränsat perspektiv är av vikt – främst för att skapa en breddad förståelse för våldets olika dimensioner.⁷⁶ Wikans syn på våld skiljer sig dock delvis från Galtungs i meningen att hennes huvudsakliga fokus ligger vid tanken om att våld är konstant närvarande. Hon väljer således att angripa problemet från ett perspektiv där *händelser* och *processer* blir sekundära i förhållande till de rådande och ständigt närvarande strukturer som skapar våld.⁷⁷

Således kan vi se hur våld, som definieras som handlingar som kränker en annan individ, i strategin ges en bred innebörd. Detta skiljer sig åt från de teoretiska

⁷² Galtung, 1990. s. 294.

⁷³ SOU 2015:55. s. 295.

⁷⁴ SOU 2015:55. s. 296.

⁷⁵ SOU 2015:55. s. 206.

⁷⁶ Wikan, 2004. s. 78-79.

⁷⁷ Wikan, 2004. s. 69-70.

perspektiven som förespråkar en mer snäv granskning av våldsbegreppet. Vidare fungerar det breda våldsperspektiv som formuleras i strategin som utgångspunkt för mer konkreta handlingsförslag.

4.1.3 Handlingsförslag för att motverka hedersproblematik

De konkreta handlingsförslag som rör hedersrelaterat våld presenteras i strategin under målområde fem, sex, sju och åtta och innefattar skydd, stöd och behandling för våldsutsatta. Målområde fem och sex riktas främst till flickor, unga kvinnor och kvinnor. Målområde sju och åtta riktas främst till barn, pojkar och män. Föreliggande kapitel behandlar främst målområde sex.

Målområde sex - skydd, stöd och behandling för kvinnor som utsätts för mäns våld och hedersrelaterat våld och förtryck, syftar till följande: ”Samhällets insatser för kvinnor som utsätts för mäns våld samt hedersrelaterat våld och förtryck ska vara likvärdiga och av god kvalitet. Tillgång till skydd, stöd och behandling ska öka.”⁷⁸

För att syftet ska uppnås krävs ett ökat ansvar från samhällets sida. Detta ansvar omfattar bland annat riktade insatser mot särskilt utsatta områden, ökad kunskap gällande problematiken samt utökade resurser gällande stöd och hjälp för våldsutsatta.⁷⁹ I relation till den syn på heder och våld som tidigare diskuterats är det här möjligt att se hur teoretiska perspektiv omsätts till praktik. Heder som i strategin bland annat kopplas samman med förtryck omsätts i praktisk mening till ökade kunskaper och tidigare insatser. Med andra ord initieras det i strategin att en rådande hedersproblematik är ett resultat av bland annat brist på resurser och kunskap.

Vidare görs en intressant koppling mellan mäns våld mot kvinnor och andra samhällsproblem. Följande belyses:

⁷⁸ SOU 2015:55. s. 316.

⁷⁹ SOU 2015:55. s. 316-317.

Mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck får allvarliga konsekvenser för kvinnors hälsa och kan vara en bidragande orsak till långa sjukskrivningar bland kvinnor. Försäkringskassan handlägger omkring 11 000 fall årligen som rör sjukskrivning, rehabilitering eller aktivitetsersättning relaterat till misshandel, grov kvinnofridskränkning och olaga hot mot kvinnor

Genom att belysa mäns våld mot kvinnor samt hedersrelaterat våld och förtryck i relation till exempelvis ekonomiska problem som sjukskrivningar tillskrivs problemet ytterligare en dimension. Handlingarna ses å ena sidan som ett separat problem i meningen att de tillskrivs ett eget värde. Å andra sidan innebär detta samband att handlingarna blir en del av en större problematik och förlorar således egenvärdet. Galtung reflekterar i sin teori kring denna företeelse och menar att det är av vikt att förstå att våld kan starta på olika plan för att sedan föra oss vidare till andra spår. Han menar dock att det är helt centralt att förstå våldets ursprung, det vill säga normalläget, för att över huvud taget kunna tala om dess effekter.⁸⁰ Detta perspektiv saknas delvis i strategin som i första hand tillskriver våldet en bred definition för att vidare konkretisera genom att göra kopplingar till mer tydligt definierade problem så som sjukskrivningar. Således försummas delvis problematikens normalläge.

4.1.4 Vad menas med heder i strategin?

Strategins huvudsakliga syfte är som tidigare nämnts att uppnå formulerade jämställdhetsmål genom att eliminera mäns våld mot kvinnor. Till detta syfte adderas delmål som berör ökad kunskap kring hedersproblematik samt strukturella processer som underbygger denna problematik. Våld och heder kopplas samman i form av konkreta handlingsförslag som även de relateras till det övergripande syftet samt det breda perspektiv som ligger till grund för strategins teoretiska utgångspunkter.

I strategin talar man om heder i termer om bland annat förtryck, våld och normer. Således tillskrivs heder en innebörd som är beroende av andra begrepp. Utifrån ett konceptuellt perspektiv är detta delvis problematiskt då syftet är att undersöka en allmänt vedertagen definition. Det hedersbegrepp som presenteras i strategin måste

⁸⁰ Galtung, 1990. s. 302-303.

således utifrån en konceptuell analys grundas i en granskning av begreppets kontext – vilket i strategin omfattar våld. Det hedersbegrepp som diskuteras i strategin kan således ses som en integrerad del av våldsbegreppet och dess dimensioner. Utifrån Galtungs antagande om våldets tre stadier – händelse, process samt konstant närvarande – samt Wikans syn på heder skulle begreppet möjligtvis kunna ses som en process inom vilket bland annat strukturer och förtryck är grundläggande.

Genomgående i strategin är idén om att en bredare definition omsluter fler perspektiv, handlingsmöjligheter och våldsutsatta. Genom att bland annat definiera våld som handlingar som kränker andra individer omfattas allt från verbala kränkningar till sexuellt våld. Specifikt relateras hedersvåld till tvångsgifte, könsstympning samt systematiskt fysiskt/psykiskt våld.⁸¹ Även här är det möjligt att se hur ett brett perspektiv används för att beskriva en hedersproblematik som innefattar våld. Detta perspektiv problematiserar det konceptuella perspektiv som presenterats i form av speglingen av begreppets kontext för att undersöka en möjlig definition. Genom att relatera heder till våld som i sin tur refererar till ett ytterst brett spektrum är det möjligt att se hur hedersbegreppet till viss del försummas. En bred definition får således motsatt önskad effekt och innebär istället att färre våldsutsatta får den specifika och jämlika behandling som nämns genomgående i strategin.

Sammanfattningsvis är det möjligt att se hur den teoretiska grunden i strategin inte stämmer överens med det perspektiv Galtung och Wikan förespråkar. Ett genomgående brett perspektiv på begreppen våld och heder innebär mer konkret målområden som enligt Galtung omfattar olika typer av våld och därav blir kontraproduktivt i relation till syftet – att eliminera mäns våld mot kvinnor och således uppnå ett jämställt samhälle. De aspekter på heder som impliceras i strategin är följande:

- Heder formas av könsmaktsordningar samt ett kollektivistiskt perspektiv
- Heder har direkta kopplingar till *våld* – främst tvångsgifte, könsstympning samt systematiskt fysiskt/psykiskt våld

⁸¹ SOU 2015:55. s. 68-69.

- Våld är handlingar som kränker en annan individ genom exempelvis hot eller skada
- Hedersvåld kan förebyggas genom bland annat ökad kunskap

Dessa aspekter skapar sammantaget en form av definition. Den definition som impliceras består av komponenterna: könsmaktsordningar, våld i meningen handlingar som kränker en annan individ samt avsaknad av kunskap. Definitionen är till stor del kopplad till begreppets praktiska *användning*. Begreppet heder får först en innebörd när det granskas i relation till våld som i sin tur har direkt praktisk förankring i form av våldsförebyggande arbete. Detta perspektiv är talande för den syn på heder som presenteras i strategin. De teoretiska perspektiven understryker i sin begrepps användning vikten av att i första hand se begreppet som särskilt och vidare i relation till andra begrepp. Denna begrepps användning återfinns inte i strategin utan verkar snarare i motsatt riktning.

4.2 Deskriptiv analys av riksdagsmotioner

Föreliggande kapitel undersöker motioner som lagts fram i riksdagen efter det att SOU 2015:55 satts i bruk år 2015. Analysen kommer utifrån ett deskriptivt perspektiv att undersöka hur ledande företrädare förhåller sig till den problematik som presenteras i strategin samt hur hedersbegreppet formuleras i motionerna. Det deskriptiva perspektivet avser att undersöka den sfär inom vilket begreppet verkar samt undersöka närliggande begrepps betydelse.

4.2.1 Motionernas kontext och innehåll

Från det är SOU 2015:55 började gälla år 2015 har riksdagspartierna lagt fram motioner som i viss mån är relaterade till strategin. Föreliggande kapitel kommer specifikt att granska de motioner som lagts fram med koppling till hedersaspekten. Vidare är

motionerna av mer praktisk karaktär och presenterar likt strategin konkreta förslag för att hantera en rådande hedersproblematik.

Socialdemokraterna presenterar i de enskilda motionerna *Statistisk kartläggning av hedersvåld i nära relationer*⁸² samt *Stöd till brottsofferjourer*⁸³ konkreta handlingsförslag för hur hedersproblematik bör behandlas. I motionen som behandlar kartläggning av hedersvåld i nära relationer föreslås en årlig statistisk kartläggning av det specifika våldet. Hedersvåld definieras i motionen som ”en situation där familjen med hot eller öppet våld försöker kontrollera ungas frihet att välja sina liv inom de ramar som normalt gäller i det svenska samhället.”⁸⁴. Vidare kopplas heder till patriarkala strukturer där kvinnor i större utsträckning är utsatta. Det specifika våldet definieras som strukturellt och institutionaliserat och omfattar psykiskt, socialt, sexuellt och fysiskt våld.⁸⁵ I motionen som behandlar stöd för brottsofferjourer initieras ökade resurser för att förbättra arbetet för kvinnofrid.⁸⁶ Således är det möjligt att se hur Socialdemokratierna i sina motioner talar om heder utifrån termer av strukturellt våld, patriarkala strukturer samt kvinnofrid.

Centerpartiet presenterar i kommittémotionen *Liberal feminism*⁸⁷ samt i partimotionen *Trygghet i hela landet*⁸⁸ en syn på heder som innefattar bland annat trygghet och jämställdhet. I motionen som behandlar jämställdhet presenteras heder i relation till det övergripande arbetet för bekämpandet av mäns våld mot kvinnor. Detta anses vara ett akut jämställdhetsproblem som bör bekämpas genom en ny strategi gällande våld i nära relationer, sexualiserat våld samt hedersrelaterat våld. Denna handlingsplan bör fokusera på att nå nollvisionen om att våldet ska upphöra.⁸⁹ I motionen som berör trygghet har hedersproblematik en central roll. Heder presenteras i relation till hederskultur som i sin tur innebär ett hinder för människor att leva det liv de önskar. De förslag som initieras berör främst en straffskärpning där brott av hederskaraktär anses

⁸² Enskild motion till riksdagen. 2015/16:1864 *Statistisk kartläggning av hedersvåld i nära relationer*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

⁸³ Enskild motion till riksdagen. 2016/17:1041 *Stöd till brottsofferjourer*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

⁸⁴ Enskild motion till riksdagen. 2015/16:1864 *Statistisk kartläggning av hedersvåld i nära relationer* s.1.

⁸⁵ Enskild motion till riksdagen. 2015/16:1864 *Statistisk kartläggning av hedersvåld i nära relationer* s. 2.

⁸⁶ Enskild motion till riksdagen. 2016/17:1041 *Stöd till brottsofferjourer* s. 1.

⁸⁷ Kommittémotion till riksdagen. 2016/17:3037 *Liberal feminism*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

⁸⁸ Partimotion till riksdagen. 2016/17:865 *Trygghet i hela landet*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

⁸⁹ Kommittémotion till riksdagen. 2016/17:3037 *Liberal feminism* s. 19.

vara en straffskärpande omständighet. Vidare föreslås en bredare kartläggning kring hedersproblematik samt ökade utbildningsinsatser för att öka kunskapen om ämnet.⁹⁰ Således är det möjligt att se hur Centerpartiet i sina motioner diskuterar heder i termer om till jämställdhet, trygghet samt specifik brottsrubricering.

Vänsterpartiet diskuterar i de enskilda motionerna *Könssegregation och hederskultur i skolan*⁹¹ och *Stopp för normbildning som kränker mänskliga rättigheter*⁹² hedersbegreppet utifrån föreställningar om normer och våld. I motionen som berör hederskultur i skolan definieras hedersvåld som en del av ett strukturellt könsförtryck som i sin tur inte är begränsat på religion eller etnicitet. Det som särskiljer hedersvåld från andra typer av våld är att det grundar sig i kollektiva kontrollmekanismer som i förlängningen underordnar kvinnor.⁹³ Hedersvåld förstås således som en del av ett större könsförtryck men kännetecknas av specifika våldsytringar. I motionen som berör kränkande normbildning behandlas hedersvåld som en del av kvinnoförtryck. Vidare talas det i motionen om hedersnormer som förtryckande och som en del av patriarkala strukturer och religiös fundamentalism.⁹⁴ Således är det möjligt att se hur Vänsterpartiet talar om heder i termer av könsförtryck, kollektivt våld samt förtryckande strukturer så som patriarkala och fundamentalistiska.

Liberalerna diskuterar i partimotionen *Ökade insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck*⁹⁵ samt i den enskilda motionen *Lex Fadime – en särskild straffskärpningsregel för brott som begås med hedersmotiv*⁹⁶ heder utifrån ökade insatser och tydligare signaler från samhället. I motionen som berör ökade insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck presenteras hedersvåld som närbesläktat med våld mot kvinnor men fortsatt av specifik karaktär i form av en unik form av maktutövning. I motionen belyses även

⁹⁰ Partimotion till riksdagen. 2016/17:865 *Trygghet i hela landet* s. 12-13.

⁹¹ Enskild motion till riksdagen. 2016/17:135 *Könssegregation och hederskultur i skolan*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

⁹² Enskild motion till riksdagen. 2015/16:987 *Stopp för normbildning som kränker mänskliga rättigheter*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

⁹³ Enskild motion till riksdagen. 2016/17:135 *Könssegregation och hederskultur i skolan* s. 2.

⁹⁴ Enskild motion till riksdagen. 2015/16:987 *Stopp för normbildning som kränker mänskliga rättigheter* s. 2.

⁹⁵ Partimotion till riksdagen. 2016/17:1078 *Ökade insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

⁹⁶ Enskild motion till riksdagen. 2016/17:3002 *Lex Fadime – en särskild straffskärpningsregel för brott som begås med hedersmotiv*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

att hedersvåld inte har någonting att göra med religion eller etnicitet. De konkreta förslag som presenteras berör synliggörande av förtrycket, nationell samordning i frågor som berör heder samt ökat stöd till organisationer som arbetar med hedersfrågor.⁹⁷ I motionen som förespråkar en särskild straffskärningsregel för brott med hedersmotiv presenteras kampen mot hedersvåld och förtryck som vår tids största frihetskamp. Vidare argumenteras det i motionen för att kränkningar av den personliga friheten, vilket är signifikativt för hedersvåld, är värre än andra typer av kränkningar. Med bakgrund av detta föreslås det att brott med kopplingar till heder bör vara skäl nog till straffskärning.⁹⁸ Således är det möjligt att se hur Liberalerna i sina motioner talar av heder i termer av frihetskränkning, specifikt typ av våld samt behov av nationell samordning.

Kristdemokraterna presenterar i kommittémotionen *Tydliga reaktioner mot brott*⁹⁹ samt i den enskilda motionen *Separerade gymnastiklektioner och badtider*¹⁰⁰ ett hedersbegrepp som centreras kring våld samt konkreta åtgärder för att motverka detta. I motionen som handlar om tydligare reaktioner mot brott definieras hedersvåld som en specifik kategori av brott. Hedersrelaterad brottslighet karaktäriseras av ett behov att upprätthålla sin egen eller familjens heder till varje pris. Kristdemokraterna finner detta problematiskt och menar att lagföringen kring hedersbrott bör öka – dock bör inte hedersrelaterade brott särslagstiftas.¹⁰¹ I motionen som handlar om bland annat separerade gymnastiklektioner menar Kristdemokraterna att samhället, genom att acceptera separerade lektioner, ger fog åt en rådande hederskultur. Samhället bör ta ansvar för att alla elever får rätt till lika utbildning – oavsett bakgrund. Hedersnormer bör därför inte utforma exempelvis gymnastiklektioner.¹⁰² Således är det möjligt att se hur Kristdemokraterna talar om heder utifrån våld, ökade insatser samt jämställdhet.

⁹⁷ Partimotion till riksdagen. 2016/17:1078 *Ökade insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck* s. 2-3.

⁹⁸ Enskild motion till riksdagen. 2016/17:3002 *Lex Fadime – en särskild straffskärningsregel för brott som begås med hedersmotiv* s. 2-3.

⁹⁹ Kommittémotion till riksdagen. 2016/17:3255 *Tydliga reaktioner mot brott*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

¹⁰⁰ Enskild motion till riksdagen. 2016/17:3162 *Separerade gymnastiklektioner och badtider*. Stockholm: Sveriges riksdag.

¹⁰¹ Kommittémotion till riksdagen. 2016/17:3255 *Tydliga reaktioner mot brott* s. 4.

¹⁰² Enskild motion till riksdagen. 2016/17:3162 *Separerade gymnastiklektioner och badtider* s. 2.

Sverigedemokraterna presenterar i de enskilda motionerna *Åtgärdsprogram – hedersrelaterat våld*¹⁰³ samt *Med anledning av skr. 2016/17:10 Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*¹⁰⁴ en syn på heder som grundas i föreställningar om samhällets uppbyggnad och kultur. I motionen som behandlar ett möjligt åtgärdsprogram presenteras heder i relation till hederskultur som definieras:

Den enskilt största och grundläggande skillnaden mellan hederskultur och det vi avser när vi talar om västerländsk kultur är synen på och värderingen av kollektivet kontra individen. Den svenska och västerländska kulturen baseras på insikten att varje person har ett egenvärde. Människovärdet är grundläggande och får inte kränkas. (...) ¹⁰⁵

Heder har utifrån Sverigedemokraternas definition att göra med olika kulturella synsätt. Vidare förklaras arbetet mot hedersrelaterade problem som bristfälligt i meningen att de inte erkänner bakomliggande strukturer. Dessa strukturer har att göra med skillnader mellan den svenska värdegrunden och den hos andra kulturer.¹⁰⁶ I motionen som refererar till den jämställdhetspolitiska skrivelsen från 2016 diskuteras hederskulturer som kvinnoförtryckande i form av kollektiva strukturer. Dessa strukturer omfattar bland annat uppförandekoder och kontroll. Sverigedemokraterna menar att dessa problem ökat i takt med en oansvarig invandringspolitik.¹⁰⁷ Det är alltså möjligt att se hur Sverigedemokraterna talar om heder i termer av kultur, förtryck och skillnader i värdegrund.

Moderaterna presenterar i de enskilda motionerna *Förebyggande arbete mot förtryck, diskriminering och våld i hederns namn*¹⁰⁸ samt *Strategi mot hedersförtrycket i förorten*¹⁰⁹ ett hedersbegrepp som förstås i relation till bland annat våld. I motionen som behandlar förebyggande arbete mot våld i heders namn presenteras heder i relation till

¹⁰³ Enskild motion till riksdagen. 2015/16:3099 *Åtgärdsprogram – hedersrelaterat våld*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

¹⁰⁴ Enskild motion till riksdagen. 2016/17:3553 *med anledning av skr. 2016/17:10 Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

¹⁰⁵ Enskild motion till riksdagen. 2015/16:3099 *Åtgärdsprogram – hedersrelaterat våld* s. 5.

¹⁰⁶ Enskild motion till riksdagen. 2015/16:3099 *Åtgärdsprogram – hedersrelaterat våld* s. 8.

¹⁰⁷ Enskild motion till riksdagen. 2016/17:3553 *med anledning av skr. 2016/17:10 Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid* s. 4-5.

¹⁰⁸ Enskild motion till riksdagen. 2016/17:2272 *Förebyggande arbete mot förtryck, diskriminering och våld i hederns namn*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

¹⁰⁹ Enskild motion till riksdagen. 2015/16:679 *Strategi mot hedersförtrycket i förorten*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

diskriminering och förtryckande normer. Heder presenteras också i relation till jämställdhet i meningen att de bör inkluderas i det redan etablerade arbetet för ett jämställt samhälle.¹¹⁰ I motionen som behandlar en strategi för att motverka hedersvåld i förorter utgår Moderaterna från att våld i heders namn är i direkt strid med demokratiska värderingar. Det hedersförtryck som existerar i förorter anses vara unikt och således inte inom ramen för redan existerande arbete. Det är möjligt att se hur Moderaterna talar om heder i termer av jämställdhet, demokrati och förtryckande normer.

4.2.2 Sammanfattning

Sammanfattningsvis går det utifrån motionerna att se hur hedersbegreppet tillskrivs olika innebörd. Utifrån ett deskriptivt perspektiv är det möjligt att analysera vilka begrepp som används för att skapa en kontext inom vilket heder existerar. Samtliga partier talar om heder i relation till olika former av *våld*. Kristdemokraterna talar om ett övergripande våldsperspektiv medan Liberalerna talar om våld i heders namn som ett specifikt typ av våld. Liknande återfinns hos Vänsterpartiet som talar om förtryckande strukturer och Moderaterna som talar om förtryckande normer. Våld är således ett centralt begrepp för att förstå hur ledande företrädare tolkar heder.

Vidare är det möjligt att se hur heder presenteras i relation till *trygghet* i olika former. Centerpartiet grundar sin syn på heder i trygghet och menar att det våld som följer heder är direkt skadligt för trygghetsarbetet. Vidare är det möjligt att se hur Socialdemokraterna och Vänsterpartiet talar om patriarkala strukturer vilket till viss del kan förstås i termer av trygghet. De patriarkala strukturer som partierna i fråga hänvisar till omfattar till stor del kvinnors underordnade roll i samhället vilket kan anses vara en bidragande faktor till otrygghet. Det är således nödvändigt att förstå vad som menas med trygghet för att förstå det hedersbegrepp som diskuteras av bland annat Socialdemokraterna.

¹¹⁰ Enskild motion till riksdagen. 2016/17:2272 *Förebyggande arbete mot förtryck, diskriminering och våld i heders namn* s. 2.

Heder diskuteras även i motionerna i relation till *jämställdhet*. Även här är det möjligt att se hur de patriarkala strukturer som Socialdemokraterna och Vänsterpartiet tillskrivs en innebörd i meningen kvinnors underordnande roll i samhället. Denna roll bör ses inom ramen för ojämlikhet. Vidare är det möjligt att se hur Liberalerna talar om heder i termer om frihet, det vill säga varje människas rätt att forma sitt eget liv. Även detta går att se inom ramen för jämställdhet. Moderaterna talar om heder i relation till jämställdhet i meningen att hedersförtryck kränker demokratiska värderingar som till stor del omfattar jämställdhet. Det är även möjligt att se hur Sverigedemokraterna talar om heder i relation till jämställdhet i meningen att de hedersförtryck som existerar i större utsträckning drabbar kvinnor än män. Jämställdhet är således ett centralt begrepp för att förstå samtliga partiers syn på heder.

De centrala begreppen – våld, trygghet och jämställdhet – är utifrån ett deskriptivt perspektiv grundläggande för att om möjligt tala om en definition av hedersbegreppet. I relation till de definitioner som presenterades i den konceptuella analysen¹¹¹ är det möjligt att se hur resultaten till viss del stämmer överens. Bland annat återfinns våld i de båda analyserna och kopplas till viss del även till trygghet i meningen att våld kan förstås som ett hot. Det är även möjligt att se hur heder i de båda analyserna presenteras i relation till könsmaktsordningar – om än mer tydligt i den nationella strategin än hos ledande företrädare.

Vidare är det intressant att reflektera över hur en alternativ definition av hedersbegreppet, i relation till de konceptuella och deskriptiva slutsatserna skulle kunna formuleras. Det är också intressant att se hur en sådan definition förhåller sig till de teoretiska perspektiven samt om det finns någon möjlighet att återfinna likheter mellan det praktiska förhållningsätt som ledande företrädare presenterar och det teoretiska förhållningsätt som Wikan och Galtung förespråkar.

¹¹¹ Se sidan 32.

5 Analys och diskussion

Med bakgrund av den undersökning som presenterats kommer föreliggande kapitel att analysera de resultat som presenterats med hjälp av de valda teoretiska perspektiven. Analysen kommer även att undersöka om det utifrån ett metodologiskt analytiskt perspektiv är möjligt att formulera en alternativ definition av hedersbegreppet.

5.1 Hedersbegreppets definition i relation till teori

De definitioner som kunde härledas ur undersökningen centrerades kring begreppen våld, trygghet och jämställdhet. Dessa begrepp är i sig breda och komplexa och används i såväl strategin som i ledande företrädares motioner, främst som övergripande områden. Begreppen inbegriper heder som i sin tur inte tillskrivs någon konkret fristående definition. Med andra ord är det möjligt att se hur heder genom en konceptuell och deskriptiv analys tillskrivs en innebörd och definitionsmässigt bör heder förstås ur en bred kontext.

Den syn på heder som presenteras i undersökningsmaterialen talar delvis mot Wikans teoretiska perspektiv. Wikan menar att heder inte är en del av en bred kontext, trots att problematiken kan återfinnas på många olika plan. Hedersbegreppet bör definitionsmässigt ses som något specifikt och inte definieras genom breda begrepp så som jämställdhet. Heder är i sig komplext och måste få vara detta för att arbetet i praktiken ska vara så adekvat som möjligt. Det hedersbegrepp som formuleras genom konceptuella och deskriptiva analyser ger oss förståelse för hedersbegreppets komplexitet men är inte tillräckliga för att ge hedersbegreppet en korrekt och konkret innebörd. Heder kan alltså återfinnas på många olika plan men bör nödvändigtvis inte ses som en del av dessa.

Det hedersbegrepp som presenteras i den nationella strategin samt till viss del i den undersökta motionerna har som tidigare nämnts tydliga kopplingar till våld. I strategin presenteras våld som handlingar som kränker en annan individ. Denna definition är som tidigare nämnts delvis i linje med Galtungs syn på våld men skiljer sig åt i meningen att Galtung menar att våld inte bör ses som endast handlingar utan även som processer och som konstant närvarande. Således är det möjligt att se hur hedersbegreppet som i strategin tydligt kopplas till våld får en snäv innebörd i meningen att det reduceras till att endast vara handlingar. Även Wikan menar att hedersbegreppet och en vidare hedersproblematik bör förstås som mer än endast handlingar och förespråkar ett perspektiv som belyser heder som något som är konstant närvarande.

Det är möjligt att se hur den syn på heder som framgår i undersökningen har en tydlig förankring i praktiken. Genom att se heder och vidare hedersproblematik som allomfattande blir det i praktiskt mening enklare att se hur ett arbete kring problematiken bör formuleras. De teoretiska perspektiven tillhandager redskap för att förstå komplexiteten i heder- och våldsbegreppet men brister delvis i den praktiska appliceringen. Det är således möjligt att argumentera för att perspektiven verkar i olika dimensioner – de teoretiska i en normativ och undersökningsmaterialen i en tydligare praktik.

5.2 Hedersbegreppets analytiska innebörd

Med bakgrund av undersökningen är det möjligt att konstatera att hedersbegreppet är komplext och kan beroende av ett normativt eller praktiskt perspektiv granskas olika. De konceptuella och deskriptiva analyserna tillhandager en kontextbunden definition av hedersbegreppet som till stor del tillskrivs en innebörd utifrån begrepp så som våld, trygghet och jämställdhet. Dessa aspekter tillhandager en bild av begreppets komplexa verklighet men är i teoretisk mening bristfälliga. Utifrån den analytiska strategi som Sally Haslanger presenterar är det möjligt att undersöka hur en analytisk definition av hedersbegreppet skulle kunna formuleras.

I Wikans teoretiska perspektiv har könsmaktsordningar en central roll för hedersbegreppets utformning. Könsmaktsordningar ligger till grund för hennes syn på

makt som i sin tur kan uttryckas genom våldshandlingar. Här framkommer en tydlig koppling till Galtung som menar att våld skulle kunna ses som makt över en annan individ i form av inskränkningar av dennes mänskliga värde. Genom att bruka den makt som uppstår utifrån exempelvis könsmaktsordningar kan en hedersproblematik uppstå. Denna aspekt är central för att förstå men inte tillräcklig för att inbegripa hela hedersbegreppet.

Tillsammans med maktaspekten skapar normer en form av hederskontext. Wikan menar att denna kontext bygger på normer om ärbardhet samt statuerar tydliga regler för vad som är accepterat och vad som inte är accepterat. Således är det möjligt att utifrån Wikans perspektiv se hur makt och normer tillsammans skapar en sfär inom vilket heder existerar. Hedersbegreppet i sig bör dock inte ses i ljuset av en bred kontext utan bör särskådas som en specifik företeelse som i sin tur kan vara ett resultat av dessa aspekter.

Således är det utifrån Wikan och Galtung möjligt att se hur hedersbegreppet analytiskt placeras i en kontext med tydliga kopplingar till makt och normer. Till skillnad från den hederskontext som presenteras i undersökningen är det här möjligt att se hur de teoretiska perspektiven för begreppet vidare i meningen att de tillskrivs en innebörd som kan anses vara av mer normativ karaktär. Å ena sidan kan detta tolkas som ett brett perspektiv där hedersbegreppet inte ges någon egentlig definition. Samtidigt innebär detta ställningstagande en tydlig markering av begreppets ”yttre ramar”, det vill säga den sfär inom vilket begreppet går att återfinna. Galtung menar att allt form av våld kan ses i termer av makt men skapar tillsammans med Wikans perspektiv en snävare innebörd i form av de normativa inslagen.

De definitioner som presenterades utifrån en konceptuell och deskriptiv analys skapar tillsammans en utgångspunkt för en analytisk definition. De teoretiska perspektiven formulerar tillsammans ett hedersbegrepp som till stor del kan ses i termer av makt och normer vilket i sin tur gör tolkningen av begreppet friare. Utifrån ett analytiskt perspektiv är det möjligt att ställa sig frågor om begreppet *mening* samt hur begreppet om möjligt kan användas. De teoretiska perspektiven är tydliga i sitt svar – begreppet existerar på många olika plan, ser olika ut beroende av kontext men omsluts av ett ramverk kring makt och normer. Den teoretiska definitionen med kopplingar till makt och normer skapar tillsammans med de slutsatser som kunnat härledas ur

undersökningsmaterialen ett alternativt förhållningsätt till hedersbegreppet. Som tidigare nämnts verkar perspektiven i olika dimensioner – de teoretiska normativt och de praktiska i en tydligare praktik. Sammantaget ger de oss en förståelse för begreppet som tidigare inte varit tydligt formulerad, en förståelse med kopplingar till såväl teori som praktik. Hedersbegreppet tillskrivs till viss del en innebörd utifrån den hedersproblematik som uppstår till följd av exempelvis förtryckande normer. Hedersproblematik granskas tydligast utifrån ett mer praktiskt perspektiv – det vill säga utifrån de definitionsmässiga slutsatser som kan härledas ur undersökningsmaterialen. Sådana aspekter implicerar bland annat våld, kollektivism, jämställdhet och behov av trygghet. Vår förståelse av hedersbegreppet är direkt avgörande för vår förståelse av hedersrelaterade problem. Denna förståelse skapas delvis med hjälp av de teoretiska perspektiven som implicerar att hedersbegreppet handlar om makt och normer. Således är det möjligt att diskutera hedersbegreppet i två steg:

(1) Teoretisk utgångspunkt: hedersbegreppet existerar inom ramarna för makt och normer. Detta är grundläggande för vår förståelse av de problem som följer begreppet. Utifrån denna aspekt **existerar** begreppet i en bred kontext men **förstås** utifrån väldigt specifika aspekter.

(2) Praktisk utgångspunkt: hedersbegreppet diskuteras utifrån de problem som följer begreppet. Med kopplingar till makt och normer diskuteras heder utifrån föreställningar om våld. Utifrån denna aspekt **förstås** heder utifrån en bred kontext med **existerat** i en smal kontext.

Perspektiven skapar tillsammans ett hedersbegrepp som centreras kring makt, normer och en kontext inom vilken våld är centralt. En möjlig definition utifrån dessa antaganden skulle kunna vara att heder är en patriarkal normstruktur grundad i våld, med syfte att upprätthålla mäns kollektiva makt över kvinnor. Trots att perspektiven verkar i olika dimensioner bidrar de tillsammans till en tydligare förståelse för hedersbegreppets komplexitet. Samtidigt belyser de tillsammans en central aspekt – begreppet är komplext och just därför måste det särskådas för att kunna förstås och identifieras.

5.3 Hedersbegreppets relation till tidigare och rådande debatt

Med bakgrund av de olika aspekter av hedersbegreppet som har diskuterats är det intressant att analysera hur dessa förhåller sig till tidigare forskning inom fältet. Forskningsfältet kring heder är spretigt och angränsar till många olika fält. Detta stämmer väl överens med den syn som återfinns hos ledande företrädare samt i övrigt undersökningsmaterial. Hedersbegreppet förstås inom forskningsfältet bland annat i termer av kultur, våld och rättigheter¹¹² vilket också återfinns i de slutsatser som presenteras i undersökningen. Vidare är det intressant att dra paralleller mellan de teoretiska antagande Stewart gör i sin forskning¹¹³ och de slutsatser som presenteras i samband med granskningen av riksdagsmotionerna. Stewart menar att många ideologier försökt göra hedersbegreppet till ”sitt eget”. Huruvida de ledande företrädarna försökt göra detta är inte helt tydligt men det är möjligt att tolka deras användning av hedersbegreppet som en del av denna process. Att ge begreppet innebörd genom att relatera det till andra begrepp skulle kunna ses som ett försök till att skapa ett ”eget” hedersbegrepp med kopplingar till ideologisk övertygelse.

Vidare är det intressant att granska hur väl de preliminära definitioner av hedersbegreppet som presenteras i undersökningen stämmer överens med den syn på heder som presenteras i kartläggningen av den svenska offentliga debatten.¹¹⁴ Den syn på heder som bland annat Al-nadaf presenterar¹¹⁵ stämmer väl överens med det hedersbegrepp som presenteras i undersökningen – nämligen att hedersproblematik kan återfinnas i nästintill allt och således bör det inte ses som något specifikt. Denna grundläggande förställning är synligt hos ledande företrädare som i sin tur på olika vis omsätter detta till praktik.

En annan intressant aspekt är de slutsatser som presenteras i Socialstyrelsen samt Ungdomsstyrelsens utbildningsmaterial. I materialen framgår det att de saknas en form

¹¹² Se kapitel 2.2 - Litteratur och forskningsöversikt s. 11.

¹¹³ Se diskussion s. 12.

¹¹⁴ Se kapitel 2.1 – Hedersbegreppet i svensk, offentlig debatt s. 9.

¹¹⁵ Se diskussion s. 9-10.

av vedertagen definition av hedersbegreppet och således är det problematiskt att göra kartläggning av hedersrelaterade problem.¹¹⁶ Detta stämmer delvis överens med de teoretiska perspektiven som menar att hedersbegreppet delvis är urvattnat i meningen dess breda användningsområde. Återigen är det möjligt att se hur hedersbegreppet verkar i olika dimensioner – som i viss mening är svåra att förena.

5.4 Hedersbegreppets sammanfattade definitioner

Sammanfattningsvis är det möjligt att se hur de teoretiska perspektiven tillhandager en form av definition av hedersbegreppet som inte helt stämmer överens med de mer praktiskt förankrade perspektiven. Wikan och Galtung presenterar ett hedersbegrepp av mer normativ karaktär med fokus på rådande normer och makt. De teoretiska perspektiven diskuterar också hedersbegreppets komplexitet och menar att begreppet existerar inom ett brett fält med bör utifrån givna ramar förstås som något specifikt. De material som behandlats i undersökningen diskuterar också heder i termer av normer och makt men främst utifrån ett praktiskt förankrat perspektiv.

Undersökningsmaterialen skiljer sig också åt från de teoretiska perspektiven i meningen att heder framställs som en del av många olika områden och är således inget specifikt. Denna åtskillnad behöver nödvändigtvis inte ses som en brist utan snarare som en grund för vidareutveckling av hedersbegreppet. Genom att använda de båda perspektivens utgångspunkter är det möjligt att undersöka vad som saknas i relation till praktiska fall. Detta kan om möjligt hjälpa arbete mot en hedersrelaterad problematik framåt.

¹¹⁶ Se diskussion s. 10.

6 Sammanfattade slutsatser

Genom att tillämpa Sally Haslangers begreppsanalytiska metod samt Unni Wikan och Johan Galtungs teoretiska perspektiv på SOU 2015:55 och motioner av ledande företrädare kan flera intressanta slutsatser presenteras. Genom en konceptuell analys av den nationella strategin mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck presenterades en kontext inom vilket hedersbegreppet formulerade. Denna kontext innefattar bland annat våld och strukturella ordningar. Utifrån detta är det möjligt att återkoppla till frågeställningen ”Vad inbegriper begreppet heder i den nationella strategin och hur förhåller sig detta i relation till föreställningen om våldets olika dimensioner?”. Det hedersbegrepp som diskuteras i strategin inbegriper som nämnts föreställningar om våld och strukturella ordningar – där bland förtryck, könsmaktsordningar och hot. Det våldsperspektiv som presenteras i strategin har ett brett fokus och innefattar flera olika typer av våld, främst kränkningar av individer. Detta perspektiv skiljer sig åt från Johan Galtungs föreställning om våld i meningen att Galtung förespråkar ett förhållningsätt där våld granskas i tre stadier – som en händelse, som en process och som konstant närvarande. Det våldsperspektiv som presenteras i strategin behandlar främst det första stadiet och är således utifrån Galtungs perspektiv bristfälligt.

Det våldsperspektiv som problematiseras i undersökningen går även att kritisera utifrån Unni Wikans teoretiska perspektiv. Wikan menar att våld är en central aspekt för att förstå heder och lägger främst fokus vid våld som en ständigt pågående process i form av bland annat strukturella ordningar. Således är det möjligt att se hur de aspekter som hedersbegreppet inbegriper i den nationella strategin, bland annat våld, förhåller sig till våldets olika dimensioner i meningen att de främst behandlas i form av händelser.

För att återkoppla till frågeställningen som berör hur ledande företrädare förhåller sig till hedersproblematik samt hur väl detta förhållande stämmer överens med den nationella strategin är det utifrån en deskriptiv analys möjligt att se hur materialen delvis skiljer sig åt. I den nationella strategin läggs stort fokus vid hedersbegreppets

relation till våld, vilket även förekommer i de undersökta motionerna. Vidare diskuteras heder i motionerna i relation till bland annat våld, trygghet och jämställdhet. Det går således att återfinna likheter mellan strategin och motionerna i meningen att de har liknande utgångspunkt. Samtidigt skiljer sig ledande företrädare åt från de perspektiv som presenteras i strategin i meningen att de främst talar om heder i termer av praktik och verkan. De hedersbegrepp som diskuteras i dem undersökta motionerna centreras kring ett praktiskt problem, ett handlingsförslag och en bred kontext. I strategin är även teoretiska perspektiv förekommande och heder ges till viss del betydelse utifrån teoretiska perspektiv gällande våld. Våldsperspektivet förkommer även i motionerna, om än utifrån ett mer praktiskt förankrat perspektiv. Således är det möjligt att återfinna likheter mellan strategin och ledande företrädare i meningen att de båda lägger stort fokus vid våldets betydelse för en hedersproblematik.

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka hedersbegreppets komplexitet genom att granska den nationella strategin mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck samt utvalda riksdagsmotioner. Målet har även varit att undersöka en alternativ definition av hedersbegreppet. Hedersbegreppets komplexitet har belysts genom en konceptuell och deskriptiv analys där begreppets kontext och närliggande begrepp har analyserats. Vidare har en alternativ definition diskuterats utifrån Unni Wikans samt Johan Galtungs teoretiska perspektiv. Den möjliga alternativa definition som har diskuterats centreras kring normer och makt – två begrepp som i sig är breda och komplexa. Den analytiska definitionen behandlar främst *hur* begreppet kan användas samt vilken *mening* de kan tänkas ha. I analysen förestås en analytiskt definition i form av att heder är en patriarkal normstruktur grundad i våld, med syfte att upprätthålla mäns kollektiva makt över kvinnor. Detta förhållningssätt fungerar som ett mellanting mellan de normativa/teoretiska och praktiska perspektiven. En sådan definition verkar i två steg - först utifrån ett teoretiskt perspektiv där makt och normer skapar ett ramverk inom vilket begreppet bör granskas och sedan ut ett praktiskt perspektiv där effekterna av heder diskuteras utifrån hedersrelaterade problem som innefattar våld. En sådan definition omfattar normativa aspekter kring hedersbegreppets ramar men också mer praktiska aspekter som berör hur begreppet verkar i praktiken. En analytisk definition tar alltså avstamp i de teoretiska perspektiven och granskas sedan utifrån den praktik som diskuteras i undersökningsmaterialen. Denna analytiska

definition ger oss en tydligare förståelse för begreppets komplexitet samt tillhandager nya perspektiv som tidigare inte granskats.

Den offentliga debatten kring heder och medföljande problematik kommer troligtvis att fortsätta vara aktuell en lång tid framöver. Hedersbegreppet är komplext och måste ses i ljuset av rådande kontext. Detta skulle kunna innebära att den syn på heder som diskuteras i dag inte är densamma som i framtiden. Jag menar därför att ämnet tåls att diskuteras vidare förutsatt att det finns förståelse för hur begreppet kan tolkas olika beroende av kontext. Således finns det många intressanta frågor att ställa inför framtiden, i synnerhet kring det fortsatta arbetet för att motverka hedersrelaterade problem. Undersökningsmöjligheterna är många och vi kan ständigt lära oss mer om hur hedersbegreppet tas i uttryck inom olika fält. Jag anser att det viktigaste blir att ta med oss de kunskaper vi fått genom att granska hedersbegreppet utifrån ett alternativt förhållningsätt där teori och praktik fungerar kompletterande.

Referenser

Ahmedi, Idris, 2004, ”Den politiserade debatten om hedersmord” i Ahmedi, Idris, Larsson, Stieg & Englund, Cecilia, *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism*, Svartvitt, Stockholm, 2004.

Al-nadaf, Gufran, 2004, ”Hederslösa mord – mer än kultur och religion” i Ahmedi, Idris, Larsson, Stieg & Englund, Cecilia, *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism*, Svartvitt, Stockholm, 2004.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), 2012. *Textens mening och makt; metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*, 3 uppl., Studentlitteratur, Lund.

Brottsförebyggande rådet, Brå, 2010, Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer: En första uppföljning av regeringens handlingsplan. Rapport 2010:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsoffermyndighetens hemsida. <https://www.brottsoffermyndigheten.se/> (senast hämtad 2017-05-22)

Englund, Cecilia, 2004, ”Den mediala feminismens martyrskap – debatten som spårade ur” i Ahmedi, Idris, Larsson, Stieg & Englund, Cecilia, *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism*, Svartvitt, Stockholm, 2004.

Feministisk regering. <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/feministisk-regering/> (senast hämtad 2017-05-22)

Friedman, Jonathan, 1994. *Cultural identity and global process*, Sage, London.

Galtung, Johan, 1969. Violence, Peace and Peace Research, *Journal of Peace Research*, Vol 6, No. 3, 1969 (167-191).

Galtung, Johan, 1990. Cultural Violence, *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 3, 1990, (291-305).

Gunilla von Wachenfeldt, 2016. ”Peka ut hedersbrott i särskild lagstiftning” i *Svenska Dagbladet*, 20 januari 2016. <https://www.svd.se/peka-ut-hedersbrott-i-sarskild-lagstiftning> (senast hämtad 2017-04-17).

Haslanger, Sally Anne, 2012. *Resisting reality: social construction and social critique*, Oxford University Press, New York.

Liberalerna. Hedersrelaterat våld och förtryck. <https://www.liberalerna.se/politik/hedersrelaterat-vald/> (senast hämtas 2017-05-22)

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK). Vad säger lagen?
<http://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vad-sager-lagen/> (senast hämtad 2017-04-15)

Ouis, Pernilla, 2015, "Primär och sekundär diskurs om heder: Att problematisera givna föreställningar om förövare och brottsoffer i "hedersrelaterat våld och förtryck", *Socialvetenskaplig tidskrift*;3-4, Vol 22, 2015 (359-365)

Péristiany, Jean G. & Pitt-Rivers, Julian Alfred (red.), 1992. *Honor and grace in anthropology*, Cambridge Univ. Press, Cambridge.

Resolution adopted by the General Assembly, UN Doc. A/RES/55/66, 31 januari 2001. 55/66 Working towards the elimination of crimes against women committed in the name of honour.

Pethrus, Désiree & Carlson, Anderas, 2016. "Det behövs nya lagar mot hedersbrott" i *Svenska Dagbladet* 25 januari 2016. <https://www.svd.se/det-behovs-nya-lagar-mot-hedersbrott> (senast hämtad 2017-05-25)

Rizvi, Javeria, 2004, "Debatten om hedersmord är toppen av ett isberg" i Ahmedi, Idris, Larsson, Stieg & Englund, Cecilia, *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism*, Svartvitt, Stockholm, 2004.

Selvi, Tarhan Guluzar & Kakabaveh, Amineh. Varken hora eller Kuvad. Elvahundra, 2016. S. 26. <http://vhek.se/wp-content/uploads/2016/11/ELVAHUNDRASTOCKHOLM.pdf> (senast hämtad 2017-05-22)

Selvi, Tarhan Guluzar & Kakabaveh, Amineh. Varken hora eller Kuvad. Tolvhundra. 2016. <http://vhek.se/wp-content/uploads/2016/11/1200VARKENHORAELLERKUVAD.pdf> (senast hämtad 2017-05-22)

Socialdemokraterna. Barnäktenskap måste stoppas.
<http://www.socialdemokraterna.se/Webben-for-alla/S-kvinnor/S-kvinnor/Nyheter/Barnaktenskap-maste-stoppas/> (senast hämtad 2017-05-22)

Socialstyrelsen, 2013. *Vänd dem inte ryggen – utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck*.

Stewart, Frank Henderson, 1994. *Honor*, University of Chicago Press, Chicago.

Svenska Dagbladet, 2003. "21.54 fick SOS samtalet: - Min syster är död" i *Svenska Dagbladet*, 18 januari 2003. <https://www.svd.se/2154-fick-sos-samtalet-min-syster-ar-dod> (senast hämtad 2017-05-24)

Ungdomsstyrelsen, 2009. Gift mot sin vilja.
https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/gift-mot-sin-vilja.pdf (senast hämtad 2017-05-22)

Universal Declaration of Human Rights, UN Doc. A/RES/217 (III), 10 December 1948.

Walker, Lorraine Olszewski & Avant, Kay Coalson, 1995. *Strategies for theory construction in nursing*, 3 Uppl., Appleton & Lange, Norwalk, Conn.

Wikan, Unni, 2004. *En fråga om heder*, Ordfront, Stockholm.

Wikström Eva & Ghazinour Mehdi, 2010. Swedish experience of sheltered housing and conflicting theories in use with special regards to honour related violence (HRV). *European Journal of Social Work*, 13:2, 2010. (245-259)

SOU

SOU 2015:55. *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck: slutbetänkande.*

Motioner

Enskild motion till riksdagen. 2015/16:679 *Strategi mot hedersförtrycket i förorten*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Enskild motion till riksdagen. 2015/16:987 *Stopp för normbildning som kränker mänskliga rättigheter*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Enskild motion till riksdagen 2015/16:1864 *Statistisk kartläggning av hedersvåld i nära relationer*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Enskild motion till riksdagen. 2015/16:3099 *Åtgärdsprogram – hedersrelaterat våld*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Enskild motion till riksdagen. 2016/17:135 *Könssegregation och hederskultur i skolan*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Partimotion till riksdagen. 2016/17:865 *Trygghet i hela landet*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Enskild motion till riksdagen 2016/17:1041 *Stöd till brottsofferjourer*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Partimotion till riksdagen. 2016/17:1078 *Ökade insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Enskild motion till riksdagen. 2016/17:2272 *Förebyggande arbete mot förtryck, diskriminering och våld i hederns namn*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Enskild motion till riksdagen. 2016/17:3002 *Lex Fadime – en särskild straffskärpningsregel för brott som begås med hedersmotiv*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Kommittémotion till riksdagen. 2016/17:3037 *Liberal feminism*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Enskild motion till riksdagen. 2016/17:3162 *Separerade gymnastiklektioner och badtider*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Kommittémotion till riksdagen. 2016/17:3255 *Tydliga reaktioner mot brott*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Enskild motion till riksdagen. 2016/17:3553 *med anledning av skr. 2016/17:10 Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

